

Verkoopprijs

Losse nummers: f. 9,95

Copyright

Het overnemen van foto's en/of artikelen of delen daarvan is slechts toegestaan na verkregen schriftelijke toestemming van de eindredacteur.

Nabestelling foto's

Het is mogelijk om foto's uit het tijdschrift te bestellen. Meer informatie hierover bij:

T.L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen, tel. 0593-541581

Productie: Uitgeverij Drenthe

Druk: Fa. Kerkhove

ISSN-nummer: 1380-3301

Eindredactie:

T.L. Kroes

Hijkerweg 19

9411 LS Beilen

tel. 0593-541581

Inhoudsopgave

blz. 1	Drieëndertig jaar huisarts	- M. Cox
blz. 12	Van Smalhorst naar Sportlaan	- H. Martena
blz. 20	De moord op Geesje Schans	- R. Gerding
blz. 25	Nederlands-Indië , 1940-1945	- G.J. Dijkstra en H.J. Vos
blz. 29	Bestuursmededelingen	
blz. 31	Redactionele onderwerpen	

De auteurs

M. Cox, Oude Wildevankerweg 8, 9461 AN Gieten, tel. 0592-263594

G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848

R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM Dwingeloo, tel. 0593-541844

H. Martena, Schapendrift 109, 9411 BN Beilen, tel. 0593-524623

H.J. Vos, Oosteinde 12, 9415 PA Hijken, tel. 0593-523028

Redactie-commissie

R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM Dwingeloo, tel. 0593-541844

J. Hoogeveen - Zuidberg, Westeinde 23, 9415 PG Hijken, tel. 0593-524615

H. Martena, Schapendrift 109, 9411 BN Beilen, tel. 0593-524623

F. Timmerman-Stevens, Asserweg 5, 9414 TA Hooghalen, tel. 0593-592251

Deze commissie kan worden aangevuld met redactieleden uit de dorpen Drijber, Wijster en Spier.

Bestuur Historische Vereniging Gemeente Beilen

drs. G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848 - voorzitter

W. Bazuin - Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen, tel. 0593-592657 - secretaris

H.J. Vos, Oosteinde 12, 9415 PA Hijken, tel. 0593-523028 - penningmeester

E. Beuving, Pr. Bernhardstaat 1K, 9411 KH Beilen, tel. 0593-524382

J.I.F. Christerus - Hofsteenge, Norgervaart 7, 9421 TG Bovensmilde, tel. 0592-353334

H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10, 9418 PS Wijster, tel. 0593-562412

F. Biemold, Lijsterlaan 41, 9411 JB Beilen, tel. 0593-524772

A. Zantinge, Westkamp 9, 9415 RC Hijken, tel. 0593-523418

Lidmaatschap

Lidmaatschap van de vereniging bedraagt f. 30,--

Bankrekeningnummer: 3065.27.774 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen.

Girorekeningnummer: 3090700 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen.

Opgave lidmaatschap en ledenadministratie:

A. Zantinge, Westkamp 9, 9415 RC Hijken, tel. 0593-523418

Het opzeggen van een lidmaatschap dient **SCHRIJFTELIJK** te geschieden bij A. Zantinge voor 1 november. Voor alle informatie betreffende het tijdschrift: A. Zantinge, Westkamp 9, 9415 RC Hijken, tel. 0593-523418

Het is jammer, dat zoiets kan gebeuren zonder dat daar van te voren ruchtbaarheid aan wordt gegeven. Is er in een vergadering van B. en W. over gesproken? Begrijpt 'de gemeente' hoe belangrijk het is om het verleden te bewaren? Slechts twee vragen, waar er ongetwijfeld meer te stellen zijn!

Er zou zelfs de mogelijkheid kunnen zijn het pand terug te restaureren naar de oorspronkelijke voorgevel. De modernisering die werd uitgevoerd ten tijde van Hotel Prakken zou dan verdwijnen. Helaas, niets van dat alles. In een winkelstraat met vaak lelijke luifels heeft men nagelaten een kleinood te koesteren. Jammer!

Wel kan deze gang van zaken een goede les voor een volgende keer zijn. In Beilen is slechts een beperkt aantal panden als jong monument aangewezen. Het is hoog tijd deze kleine lijst uit te breiden met panden die toch ook historische en architectonische betekenis hebben, panden die de sfeer van een dorp bepalen. Wie onderneemt hier actie? De gemeenteraad, het bestuur van de Historische Vereniging Gemeente Beilen? Het is de hoogste tijd!

IN MEMORIAM AREND HULZEBOS

Op 31 maart 2001 overleed op 71-jarige leeftijd Arend Hulzebos in Assen. Hij was op 3 januari 1930 geboren te Smalbroek. Toen hij 6 jaar oud was, verhuisde het gezin Hulzebos naar Hooghalen. In september 2000 vertrok de familie Hulzebos naar Assen.

Arend Hulzebos was zeer geïnteresseerd in de regionale geschiedenis en schreef regelmatig artikelen over uiteenlopende onderwerpen voor het tijdschrift van de Historische Vereniging Gemeente Beilen. Ook was hij een actief lid van de werkgroep geschiedschrijving Hooghalen. Veel tijd bracht hij door in allerlei archieven.

De Historische Vereniging Gemeente Beilen verliest in Arend Hulzebos een actief en betrokken lid.

Wij hebben mevrouw Hulzebos en haar familie veel sterkte gewenst bij het verwerken van dit verlies.

Namens het bestuur en redactie van de Historische Vereniging Gemeente Beilen

drs. G.J. Dijkstra, voorzitter

W. Bazuin-Brinkman, secretaris

T.L. Kroes, eindredacteur tijdschrift

Foto's omslag:

voorkant: De onderwijzerswoning aan de Schoolstraat. Zie het artikel *Drieëndertig jaar huisarts* door M. Cox.

achterkant: In de eerste helft van de vorige eeuw was het gewoonte op jaarmarkten en kermissen smartlappen te zingen. Op de achterzijde van het kft staat de melodie die hoort bij de tekst op blz. 22 bij het artikel over de moord op Geesje Schans.

M. Cox

DRIEËNDERTIG JAAR HUISARTS

Van 1 januari 1951 tot 1 september 1983 was Marius Cox huisarts in Beilen. In die tijd groeide Beilen van een plattelandsdorp uit tot een flink dorp met - zoals hij het zegt - een beetje stadse allures. Op onze vraag of hij wilde terugkijken op zijn jaren als huisarts in dat veranderende Beilen, antwoordde hij enthousiast. Ziehier zijn relaas.

Waarneming

Na mijn artsexamen in december 1949 was het mijn grote wens huisarts te worden. Tegenwoordig bestaat hiervoor een aparte opleiding, maar dat was toen nog niet het geval; de beste leerschool was indertijd een waarneming voor een huisarts die door ziekte of vakantie zijn werk niet kon doen, of te assisteren bij een huisarts die een grote praktijk had. Zo zaten we dan in januari 1950 ineens met ons drieën, mijn vrouw en ik met een baby van een maand in een wildvreemd huis aan een kanaal in een klein Fries dorp. De dokter en zijn vrouw waren om 07.00 uur 's morgens vertrokken (we hadden de auto moeten aanduwen); ze gingen meedoen aan de rally van Monte Carlo. Ze lieten drie vrij vervelende kinderen, een poes en een zwakbegaafde dienstbode achter, maar dat kon allemaal niets wegnemen van de vreugde, dat er een begin was gemaakt met de huisartsenpraktijk. Op het bordje bij de voordeur stond:

SPREEKUUR VAN 8-9 UUR.

De eerste patiënt kwam pas om half twaalf, want de dokter was gewend uit te slapen en visites maakte hij meestal in de loop van de avond. Gelukkig lag de ijsbaan pal naast het huis, waar de kortebaanwedstrijden een mooie tijdsvulling voor mij waren.

In de apotheek waren enkele kasten hermetisch afgesloten, want een vorige waarnemer was met enkele koffers, gevuld met dure medicamenten, vertrokken. Dat gaf natuurlijk wel een aantal problemen, ik moest wel eens wat extra bestellen. Uit de kraan kwam ijzerhoudend bruin water. De dienstbode vertelde dat het leidingwater te duur was en dus was afgesloten. Dit bruine water werd ergens opgepompt en we hebben ons er best mee kunnen redden.

De wegen waren smal en glad, de bruggetjes over de wijken al helemaal, dus ik liep heel wat af, terwijl de huisarts zelf er altijd met de auto overheen stoof, vertelden de patiënten.

Maar ja, die kon ook geweldig autorijden en ik had nog maar net mijn rijbewijs gehaald.

Volgende waarneming

De volgende periode, die van januari tot december 1950, brachten we in een dorp in de Betuwe door. Ik was afgekeurd voor militaire dienst en moest de praktijk van een huisarts die voor herhaling was opgeroepen waarnemen. We kwamen terecht in een grote, apotheekhoudende praktijk. De dokter ging 's morgens om 9.00 uur naar Utrecht en kwam meestal om ongeveer 15.00 uur weer thuis. We woonden met ons drieën zelfstandig in een vleugel van het grote doktershuis, waarin ook de dokter, zijn vrouw en hun drie kinderen woonden.

Het was een heel druk maar bijzonder leerzaam jaar. Ik deed dat jaar 40 bevallingen, waarbij drie tweelingen ter wereld kwamen. Er was twee maal per dag spreekuur: 's morgens en 's avonds en ik maakte veel visites aan huis, wat in die tijd heel gewoon was. Wij wilden verschrikkelijk graag een dergelijke praktijk in een vergelijkbaar dorp en we solliciteerden dat jaar dan ook vaak, maar het gewenste resultaat bleef uit. In die periode was er namelijk een teveel aan jonge huisartsen. Meestal kregen we helemaal geen antwoord.

We besloten vervolgens om dan maar ergens te beginnen waar voor een huisarts nog plaats was, hoewel dat vaak niet de prettigste manier is om te starten. Je arriveert min of meer als concurrent van de reeds gevestigde huisartsen.

Naar Beilen

Mijn vader was hoofdingenieur van Weg en Werken der Nederlandse Spoorwegen in Groningen en kwam door zijn werk in het noorden van het land met veel gemeentebesturen in contact. Hier en daar vroeg hij of er nog een mogelijkheid voor vestiging van een nieuwe huisarts was. Burgemeester S.G. Römelingh in Beilen zei direct ja en hij deelde mee dat er zelfs een huis beschikbaar was, het oude huis van het hoofd van de openbare lagere school in de Schoolstraat. Voorlopig zouden we ons met de helft moeten behelpen, maar binnen afzienbare tijd zou het hele huis beschikbaar komen.

Wij hakten de knoop door en besloten om ons op 1 januari 1951 als apotheekhoudend huisarts in Beilen te vestigen. De enige mensen die we in

De voormalige schoolhoofdenwoning aan de Schoolstraat. Hier kon Marius Cox zijn huisartsenpraktijk in Beilen starten.

Beilen kenden waren brugwachter Tjarks en zijn vrouw aan het Oranjekanaal, bij de spoorbrug en de Halerbrug. Daar waren we wel eens met vader in verband met zijn werkzaamheden geweest. Wij moesten dus beginnen met Beilen te verkennen.

Onze eerste kennismaking gold burgemeester Römelingh en de beide wethouders J. Haverkamp en T. Kuil in het gemeentehuis op het Wilhelminaplein.

Vervolgens zocht ik dr. R. Zijlstra, geneesheer-directeur van Beileroord, op die mij heel prettig ontving, maar het jammer vond dat ik niet hervormd was, omdat er in het dorp een gereformeerde en een vrijzinnige arts waren. Verder had hij mijn grootvader gekend die ook psychiater was. Hij adviseerde ons om in het huis dat ons was toegewezen direct een lamp op te hangen, voordat het misschien weer aan een ander werd toegewezen. Het moest er bewoond uitzien.

Toen was dokter P.T.H. Meyering in het grote huis aan de Kruisstraat aan de beurt. Hij was blij dat er een arts bijkwam; hij had het veel te druk. Als er patiënten waren die zich aan mijn hoede wilden toevertrouwen, vond hij het best, als ze het maar even aan hem vertelden. Daarna gingen wij naar dokter A. Gorter aan de Markt aan de beurt. Hij vond het minder leuk dat er een nieuwe collega zich in Beilen wenste te vestigen.

Schoolstraat

Het huis in de Schoolstraat 8 was in twee gedeelten gesplitst en werd in het voorste gedeelte bewoond door de familie R. Busstra. Hij was boekhouder bij de firma Geertjes en in het achterste gedeelte huisde de familie L. Tijms. Hij was werkzaam bij de technische dienst van de gemeente Beilen. De familie Tijms kreeg een andere woning en wij zouden dus het achterste gedeelte van het huis krijgen.

Vlak voor Kerstmis 1950 kwamen we met de verhuishwagen aan. Jan Mus, een patiënt van Beileroord, hielp spontaan bij het uitladen. Hij heeft sindsdien altijd bij ons in de tuin gewerkt. Wij kregen beneden een wachtkamer en een spreekkamer die door schuifdeuren gescheiden was van de woonkamer. Beneden waren ook de keuken en bijkeuken, waarin de apotheek werd geplaatst. Boven hadden we een slaapkamer voor ons drieën.

We leenden f.10.000,-- en kochten daarvan voor f.3.000,-- een Volkswagen, de apotheek kostte f.3.000,-- en toen hadden we nog een bedrag van f.4.000,-- voor de inrichting van het huis en om van te leven, want patiënten hadden we niet en inkomsten uiteraard ook niet. De huishuur was gelukkig niet hoog: f.180,-- per jaar.

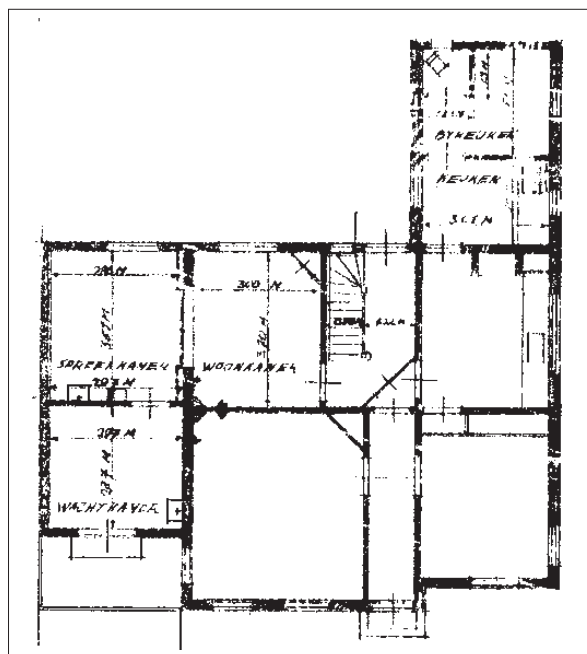
De start

Op 1 januari kwam de eerste patiënt! De schuifdeuren tussen spreekkamer en woonkamer werden snel gesloten, kleine Marius was gelukkig stil. Het was niet zo, dat het de eerste tijd stormliep; er kwamen niet zo veel patiënten. De inkomsten in het eerste kwartaal waren f.57,50. Een consult bracht toen f.1,50 op, een visite f.2,-- en een bevalling bracht f.20,-- in het laatste. Ik had dus veel tijd om in de grote tuin te werken, waarin we van alles verbouwden: alle mogelijke groenten, twee soorten aardappelen, veel bloemen en dat alles onder leiding van twee oude buurmannen L. Nijboer en H. Theijse. We leerden langs touwtjes mooie perkjes maken, wieden en schoffelen. Wel was het zo, dat we nooit samen weg konden, want weekend- of avonddienst bestond in die tijd niet; we hadden

altijd dienst. Dus Mieke zat altijd bij de telefoon. Dat was nog zo'n telefoon, waarbij je aan een slinger moest draaien en dan kreeg je een juffrouw van de telefooncentrale die je doorverbond met het gewenste nummer. Die juffrouw zijn we nog altijd dankbaar, want als we eens even samen weggingen, nam zij de boodschappen voor ons aan.

Uitgestrekt praktijkgebied

Langzamerhand kwamen er wat meer patiënten, vooral mensen die nieuw in het dorp kwamen wonen. Gelukkig kregen we na zeven maanden de beschikking over het gehele huis. Ik kreeg toen ook langzamerhand in de gaten hoe uitgestrekt het praktijkgebied eigenlijk was. Makkum, Holthe, Wijster, Spier en Drijber tot Tiendeveen aan de ene kant, Hijken, Oranje, Laaghalen en Hooghalen tot Assen aan de andere kant. Ik reed lange einden langs de Beilervaart en langs het Vorrelveen, dat toen nog een zandweg was. Alle wegen, nu prachtige, geasfalteerde ruilverkavelingswegen, waren toen modderwegen met karresporen. Verschillende keren, wanneer ik vastzat met m'n auto, werd ik gered door een

Plattegrond van het huis aan de Schoolstraat.

behulpzame boer die mij met een tractor of een paard uit de modder hielp. Ook moest ik vaak hele eind lopen om op een boerderij te kunnen komen.

In het kamp Schattenberg, het voormalige kamp Westerbork, werden toen grote groepen Ambon- nezen ondergebracht die geen arts hadden. Daar kreeg ik nogal wat werk en ging vrijwel dage- lijks door de barakken. De mensen woonden dicht op elkaar en er waren heel veel kleine kinderen. Voor de bevallingen was er een vroed- vrouw aanwezig. Mijn eerste bevalling in Beilen herinner ik mij nog precies. Het gezin van de aanstaande moeder was patiënt bij collega Meijering, maar die was op dat moment niet te vinden. Een semafoon of autotelefoon bestond in die tijd nog niet. Ik bedenk me nu ik dit schrijf, dat het meisje dat ik toen ter wereld heb gehol- pen één dezer dagen 50 jaar wordt.

In die tijd waren er heel weinig mensen met een telefoon en er waren nog bijna geen auto's in het dorp, dus ik maakte meer visites thuis dan dat er mensen op het spreekuur kwamen. Op sommige plaatsen in het dorp had ik met kennissen afge- sproken, dat ze een stuk rood karton voor het raam zouden zetten als er een boodschap van Mieke was voor mij en als dat niet lukte, fietste Mieke vaak door het dorp met Marius voorop om mij te zoeken. De juffrouw op het telefoon- kantoor hield dan weer even de telefoon in de gaten.

*Mieke Cox met zoon
Marius op de fiets op
zoek naar de dokter.*

Apotheek

We hadden dus een apotheek aan huis en anders dan nu, nu de meeste geneesmiddelen kant en klaar van de groothandel komen, maakten we de medicijnen, de drankjes, poeders en pillen zelf klaar.¹⁾ Op de tekening van het huis is duidelijk te zien dat de apotheek, die in de bijkeuken was ondergebracht, slechts buitenlangs bereikbaar was.

De kleine wachtkamer werd 's winters ver- warmd met behulp van een petroleumkacheltje. Dat stonk wel.

Veel is mij bijgebleven van die eerste tijd. Al het verkeer op de 'grote' weg van Hoogeveen naar Assen ging over Spier, Smalbroek, de Esweg, Eursing, Halerbrug en Hooghalen. De weg bij Smalbroek met al z'n bomen was erg gevaarlijk, met alle gevolgen van dien. Ook later toen de nieuwe weg om Beilen heen kwam, gebeurden er veel ongelukken op de gelijkvloerse kruis- punten in Spier, naar Lheebroek, naar Brunsting en naar Hijken. De auto's reden snel en vooral de oudere mensen die daar overstaken beoor- deelden de snelheid verkeerd.

Ook tijdens de TT-nacht gebeurden er vaak ongelukken. De TT-baan liep toen nog door het dorp Hooghalen en de avond voor de wedstrij- den, op vrijdagavond dus, werd het hele TT- circuit afgesloten en er waren dan duizenden mensen die in Hooghalen de nacht doorbrach- ten. Er werd veel gedronken en gevochten en we waren dan ook meestal de hele nacht in touw. De artsen hadden een speciaal pasje, waarmee we op de TT-baan konden komen.

Al gauw heb ik samen met Luit Broekema, die ontvanger van de directe belastingen was in Beilen, meegedaan aan de oprichting van een colonne van het Rode Kruis. We hadden een enthousiaste en goede ploeg, waar we in nood- gevallen een beroep op konden doen.

De ziekenauto moest toen uit Assen of Hooge- veen komen. Wel hadden de garagehouders Raterink en Fernim een luxe wagen, waarin je, als je de achterklep open deed en de achterbank eruit haalde, wel een brancard naar binnen kon schuiven.

Vervolgens hebben we toen een tijdlang een

ziekenauto van De Vries uit Assen in Beilen gehad, waar we met vrijwillige chauffeurs op reden.

Wat het ziekenhuis betreft, waren we voornamelijk aangewezen op het Wilhelminaziekenhuis te Assen, toen nog een klein ziekenhuis aan de Oosterhoutstraat, waar nog niet veel specialisten werkten. De directeur-internist was dr. H.W. Mook, chirurg dr. A. Bast, vrouwenarts dr. A.K. Wiersum, keel- neus-oor arts dr. C.A. Westerbeek, zenuwarts dr. P.S. Eringa, oog-arts dr. B.S. Hylkema, huidarts dr. B.J. Rienks en kinderarts dr. C.H. Verboom.

Gedurende de 33 jaar dat ik in Beilen heb gewerkt, is het nooit voorgekomen dat ik een patiënt niet opgenomen kon krijgen in het ziekenhuis. Wachtlijsten bestonden niet. In latere jaren ontstond er ook meer contact met het Bethesdaziekenhuis in Hoozevee. Voor grote operaties waren we aangewezen op het Academisch Ziekenhuis in Groningen.

De zuigelingen- en kleuterbureaus in de hele gemeente Beilen werden verzorgd door dokter Verboom. Na enkele jaren ging hij ermee akkoord dat ik dit voor mijn eigen patiënten zou gaan doen. Dit hoort immers ook bij het werk van de huisarts, evenals de behandeling van

langdurig zieken, begeleiding van stervende mensen, bevallingen, ongevallen en ook een apotheek.

Wijkzusters

Een woord van hulde is op zijn plaats voor het werk van de wijkzusters. In Wijster was een Groene Kruisgebouw aan de Kampsweg, in Beilen stond het Groene Kruisgebouw aan de Brunstingerstraat. Ik herinner me de zusters Rie de Bel, Josien Ming, Atje De Jong en Sietske Bottema, Fem Oenema, ? Smit en later Klaske Turkstra, Jannie Bregman en Sue Trenning, in Wijster de zusters Alie Knapper en Hermien Oldenziel. Helaas zal ik nog wel namen vergeten zijn.²⁾

In Hooghalen was toen nog geen Groene Kruisgebouw, dus gingen de wijkzusters door weer en wind de gehele gemeente door. Dat gebeurde eerst op de fiets, later op een Solex.

Niets was hen teveel; zij verzorgden de zieken en stervenden en verzorgden ook de zuigelingen- en kleuterbureaus. Een eindeloze administratie hoefden ze toen nog niet te voeren. Zij werden terzijde gestaan door Koba Koops uit Hijken, de wijkkraamverzorgster die bij vele bevallingen geduldig en deskundig hielp.

Verhuizen

Na vier jaar ging het eigenlijk niet meer in het huis in de Schoolstraat 8. Het was te klein en slecht te verwarmen. Een goede verbouwing was niet mogelijk. We hadden een afspraak met onze buurman, makelaar Willem Kuik, dat we zijn huis konden kopen, maar hij werd ziek en wilde toen toch liever in zijn eigen huis blijven wonen.

Toen maakten we plannen om te bouwen en onderhandelden met de gemeente en de familie Heling over een stuk grond aan de Esweg. Het was naar ons idee een goed perceel van 1.000 m² voor een prijs van f.7,-- per meter. Het werd ons door vele Beilers afgeraden; we kwamen immers buiten het dorp te zitten. "Er komt daar geen mens meer bij je," werd geprofeteerd.

Tegenover ons huis, waar nu de bibliotheek en het gemeentehuis staan, waren weilanden tussen

Het Groene Kruisgebouw aan de Brunstingerstraat. Wie goed kijkt, ziet ook nu nog het kruis in het metselwerk van de zijmuur. Het gebouw zelf heeft door verscheidene veranderingen veel van zijn oorspronkelijke uitstraling verloren.

Drentse walletjes gelegen. Hier korfbalde Vitesse. Waar nu de Wester Es staat, liep het Stevenspaadje van de Hekstraat naar de Eseg en aan de westkant van de Esweg waren alleen de Brunstingerstraat, de Havenstraat, en de huizen aan de Grote Drift, de Grote Driestraat, Klaverstraat, Korenstraat en Middenstraat en de Randweg. Verder waren ook daar weilanden en voetbalveldjes tussen Drentse wallen.

In goede samenwerking is ons huis aan de Esweg gebouwd door aannemer H. Stel, schilder Bas Vredeveld, loodgieter Klaas Blom, voor de centrale verwarming tekende H. Padding en elektricien was H. Knol.

Stel zei: "Het is geen kunst om goed met elkaar te beginnen. Het gaat er om ook goed met elkaar te eindigen." Dat is gelukkig ook gebeurd. De architectuur was in handen van het bureau Steeneken en Nieman uit Assen.

Mijn vader en mijn zoon, beiden met de naam Cornelis Marius Cox, legden de eerste steen. De tekening voor de tuin werd gemaakt door mijn oom Julius W. Cox.

Vlak voor Kerstmis 1955 trokken we in ons nieuwe huis aan de Esweg, waar zowel voor ons zelf als voor de praktijk een zee aan ruimte was. Daarbij kwam dan nog het genot van centrale verwarming.

Auto

Dokter Meijering was een echte huisarts van de oude stempel. Hij stond altijd voor iedereen klaar, niets was hem te veel. Hij was altijd vriendelijk en meelevend. Toen hij zijn in 1955 zijn dertigjarig jubileum vierde, werd hem een groots feest bereid. Door zijn oudste patiënt, Harm Brunsting, werd hem, toen hij en zijn vrouw van een korte

De eerste steen voor het nieuwe huis aan de Esweg wordt gelegd.

vakantie per trein terugkeerden, bij het station een nieuwe auto aangeboden. Het stond zwart van de mensen en dokter Meijering en zijn vrouw maakten in de nieuwe auto een ware triomftocht naar hun huis. Het was dan ook een droevige dag voor velen toen dokter Meijering op 63-jarige leeftijd plotseling overleed. Hij prakticeerde van 1925 tot 1957 in Beilen.³⁾

Hij werd opgevolgd door dokter P. Roeland die van 1957 tot 1985 in Beilen praktijk uitoefende, eerst in het huis van dokter Meijering aan de Kruisstraat, later aan de Esweg. Tijdens zijn laatste jaren in Beilen werkte dokter Roeland samen met dokter W. de Jong.

Weekeinddiensten

Tot 1957 hadden wij geen weekend vrij gehad, we hadden altijd dienst. We waren dan ook erg aan huis gebonden, maar korte tijd nadat Roeland zich in Beilen vestigde, werden de weekenddiensten geregeld, eerst in samenwerking en in het begin niet zonder problemen met de artsen in Westerbork: dokter Mulder en F. Bosma. Pas veel later werden avonddiensten ingevoerd. Bevallingen zouden wij allen, ook op vrije weekenden, zelf blijven doen.

In 1962 stopte dokter Gorter met zijn huisartsenpraktijk die hij sinds 1923 in Beilen had uitgeoefend.⁴⁾ Hij werd opgevolgd door dokter Dirk de Broekert, die Gorters huis aan de Markt betrok.

Druk, druk, druk

Mijn huisartsenpraktijk was niet uit te voeren zonder de voortdurende hulp en aanwezigheid van Mieke. Niemand heeft er een goed idee van wat een de echtgenote van een huisarts allemaal doet: altijd oppassen op bel en telefoon; altijd thuis zijn; soms de mensen helpen wassen en aankleden na een ongeval, vooral 's avonds en 's nachts als ze na een ongeval bebloed of onder straatvuil in de praktijk kwamen. Een patiënt zei eens: "Ik ben nog nooit zo liefdevol verzorgd sinds ik bij mijn moeder aan de borst lag." Daarna konden wij dan samen bloedsporen van de stoep, uit de wachtkamer en onderzoekkamer verwijderen. Er moet gezorgd worden dat alles er altijd is, de administratie moet wor-

den gedaan, het werk in de apotheek, vaak onzichtbaar voor iedereen, en dat alles 20 jaar lang. Mieke was de kurk waar alles op dreef. Wel heeft ze op haar beurt veel hulp gehad van o.a. Riek Ploeg, Geertje Knol, Griet Bruggink en Bartha Bulthuis.

Het aantal patiënten was flink toegenomen en daarmee ook de werkzaamheden in de apotheek en in het laboratorium, zodat na verloop van tijd een assistente in de praktijk werd aangesteld en zo kwamen Nellie Dijkstra, Aaltje Biemold, Ineke Drent, Judith Martens en Greta Japenga succesievelijk ons helpen.

In tijden van veel ziekte, zoals tijdens een griepperiode, kon ik zelf met een loper veel huisdeuren openen wanneer de patiënt alleen thuis was of alle gezinsleden op de bovenverdieping ziek lagen.

Gedurende de wintermaanden waren veel buitendorpen vooral bij flinke sneeuwval moeilijk bereikbaar en bij flinke vorst bezocht ik op de schaats soms patiënten in Drijber en Hijken.

Huisartsenopleider

Vanaf 1975 werd ik huisartsenopleider en werd als zodanig verbonden aan het huisartsen-instituut van de universiteit in Groningen. Ik kreeg dus elk jaar of half jaar een jonge arts die bij mij kwam stagelopen en zo het huisartsenvak kon leren. De opleiding was in het begin één jaar, nu duurt het drie jaar. Eénmaal in de week gingen ze een dag naar Groningen, waar ze een onderdeel van de geneeskunde met elkaar en met hun opleiders bespraken. Dat heette een 'terugkomdag'. Het was de bedoeling dat ze zelfstandig leerden werken en eventueel op mij konden terugvallen. Bevallingen deden ze in mijn aanwezigheid. Om dit goed te laten verlopen hebben we een stuk aan de praktijkvleugel gebouwd, zodat er twee onderzoek- en behandelkamers kwamen. Ze werkten gewoon mee in de praktijk, wat sommige patiënten niet altijd prettig vonden, omdat ze dan de ene, dan de andere arts kregen. Gelukkig heeft dat niet tot veel problemen aanleiding gegeven. Zo waren achtereenvolgens bij mij werkzaam Hans Bos, Hans Ensing, Hans Hoff, Betty Pras, Jan Busscher,

Remmie Cupido en Wiebe Jager. We moesten elke keer goede woonruimte met telefoon weten te vinden voor deze assistenten.

Het was voor mij een leuke tijd. Ik werkte met jonge artsen van wie ik veel leerde, omdat zij de meest recente kennis bezaten, maar het was ook wel een extra belasting, omdat het eveneens de bedoeling van de opleiding was dat we de patiënten bespraken.

We begonnen ook nieuwe dingen in de praktijk. We deden meer laboratoriumonderzoek, we begonnen b.v. een wrattenspreekuur, waarvoor we vloeibare stikstof gebruikten, we brachten spiraaltjes in, we deden longfunctie- en oogdrukmetingen en voerden een afspraakspreekuur in. Met Wiebe Jager maakte ik in 1982 de afspraak dat hij na enkele jaren associatie de praktijk en het huis zou kunnen overnemen.

Treinkaping Wijster

Een aangrijpende gebeurtenis speelde zich af in 1975. Tijdens het spreekuur op 2 december om ongeveer 10.20 uur was politiemann H. Schuiling aan de telefoon: "Dokter, wilt u naar Wijster gaan, want er is een trein gekaapt." Hoewel ik zijn stem meende te herkennen, zei ik: "Mijnheer, Schuiling ik bel u meteen terug." Dat deed ik om de mogelijkheid van een valse melding uit te sluiten. Maar het was waar en Hans Bos en ik gingen naar de boerderij van R. Etten aan de Grondselweg, de boerderij die het dichtst bij de trein lag. Niet ver daar vandaan stond een trein stil. Wat we zagen, was schokkend. We zagen in de verte iemand op de grond liggen die doodgeschoten was. We konden niet helpen; we konden niets doen. We zaten onder een afdakje bij Etten, terwijl er steeds vanuit de trein werd geschoten. Al spoedig kwam er meer politie, waarmee we overlegden dat Hans Bos ter plaatse zou blijven en ik naar Beilen zou teruggaan om te overleggen op het gemeentehuis wat onze taak verder zou moeten zijn.

Op het gemeentehuis was alles natuurlijk in rep en roer. In de raadszaal was onder leiding van burgemeester A.A. Beckeringh van Rhijn een crisisteam opgezet. Ik kreeg de opdracht medi-

sche hulptroepen in te schakelen, want niemand wist op dat moment wat er zou gaan gebeuren. Ik heb mij in verbinding gesteld met het rayon-commando van het Rode Kruis in Assen, die verder zou zorgen dat er een Rode Kruiscolonne en voldoende materiaal zou komen. Er ontstond op de plek waar nu de bibliotheek staat en tussen de Esweg en het gemeentehuis een drukte van belang. Alles om het gemeentehuis werd afgezet. Wij kregen militairen in de garage, er landde telkens een helicopter met autoriteiten en er stond permanente bewaking voor ons huis. Bijna dagelijks kwam er een briefje uit de trein dat er bepaalde medicijnen nodig waren, en ook voor de hulpverleners die waren ondergebracht in hotel Prakken en in de boerderij van de familie Keijzer in Wijster waren medicamenten nodig. In deze boerderij ben ik een aantal nachten geweest; er was daar permanent een aantal Rode Kruishelpers aanwezig en bovendien kwam er elke avond een helicopter met een traumateam uit Utrecht. Leider van het Rode Kruisteam was de chirurg J. de Vries uit Assen.

Apotheek

In december 1981 vond er een belangrijke verandering plaats in de medische voorzieningen in Beilen. Dokter De Broekert vertrok naar Frankrijk en werd opgevolgd door dokter J. Dekker. Beilen was al jaren 'apothekrijp', d.w.z. dat

Militairen hadden de weg naar het gemeentehuis afgezet. Op de achtergrond het woonhuis en gedeeltelijk de praktijkruimte van de familie Cox, nu bewoond door dokter Wiebe Jager.

zijn opvolger geen doktersapothek meer aan huis mocht hebben, wanneer een van de artsen zou vertrekken. Daarom besloten Roeland en ik ook onze apotheek over te doen aan een apotheker. De besprekingen hierover hadden tot resultaat, dat eind 1981 mevrouw T. Meyer-Toussaint zich in Beilen kon vestigen. Het was niet eenvoudig een geschikt pand te vinden, maar in de Hekstraat werd tenslotte na een korte periode aan de Esweg in het huis waar de familie Pronk had gewoond, een passend pand gevonden. De plaats waar de apotheek nu is gevestigd, is vooral wat parkeermogelijkheden betreft natuurlijk veel geschikter.

G.A. de Ridder

Wij hebben in Beilen veel belangwekkende mensen ontmoet. Wanneer ik namen zou noemen, is dat een 'gevaarlijke' bezigheid, want ik weet zeker dat ik een aantal zou vergeten. Ik moet dat dus niet doen, maar één uitzondering wil ik toch maken.

Een zeer bijzondere plaats in de Beiler gemeenschap heeft G.A. de Ridder ingenomen. Hij was voorganger van de Protestantenvond en was een ontwikkeld en warmvoelend mens die heel veel voor Beilen heeft gedaan. Hij was redacteur van de Beiler krant, voorzitter van de Oranjevereniging, deed veel voor het openbaar onderwijs en heeft veel mensen met raad en daad bijgestaan in blijde en droeve dagen. Vooral gedurende de oorlogjaren heeft hij veel mensen geholpen. Ook was hij in Beilen de echte Sinterklaas die elk jaar ingehaald werd; hij was dat tot op hoge leeftijd. Gelukkig is zijn naam voor Beilen bewaard gebleven in de naam van de openbare lager school aan het Spiek, de G. A. de Ridderschool. In 1952 kwam hij als voorzitter van de afdeling Beilen van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen mij vragen of ik in het bestuur wilde komen, omdat er een vacature was ontstaan. Zo deed ik mijn intrede in het Beiler verenigingsleven.

In die tijd organiseerden we in de zaal van hotel Prakken o.a. voorstellingen van het Scapino Ballet, het Nederlands kamerkoor onder leiding van Felix de Nobel, een optreden van Jules de

Corte, een lezing van G.B.J. Hiltermann en vooral waren geliefd de lezingen van Roel Reijntjes en van drs. Fop I. Brouwer.

Tot ons vertrek uit Beilen ben ik lid van dit bestuur geweest, na het overlijden De Ridder als voorzitter. Dit bracht min of meer automatisch met zich mee dat ik in het bestuur van de bibliotheek kwam en dus na het samengaan van de Christelijke Volksbibliotheek en de Nutsbibliotheek betrokken werd bij de bouw van de huidige bibliotheek die in 1980 geopend werd. Een mooi boekje over de geschiedenis van de bibliotheek verscheen van de hand van Ted Kroes.

Zwembad

Een andere grote gebeurtenis in onze tijd was de realisering van een nieuw zwembad. Het oude bad langs het kanaal, waar onze kinderen ook hebben leren zwemmen, had werkelijk zijn beste tijd gehad (ze zwommen tussen de vissen) en toen burgemeester A.A. Beckeringh van Rhijn in Beilen kwam, werd hij door de schoolkinderen toegezongen met een lied gemaakt door Roel Reijntjes:

*Wij willen graag een zwembad
met water als kristal
en meer nog, dat beslist wel
de raad u zeggen zal.*

Het gehele dorp heeft in eendrachtige samenwerking zoveel geld opgebracht, dat het zwembad niet alleen verwarmd kon worden, maar ook dat het voor minder validen goed bereikbaar en te gebruiken was. Het is te hopen dat na deze unieke inspanning van de gehele bevolking er in Beilen een goed zwembad blijft bestaan.

Hoe gaat het met u?

Toen wij naar Beilen kwamen, wisten we niets van Drente of van de Drentse taal en de gebruiken en gewoonten, maar we zijn gastvrij ontvangen en hebben onze ogen en oren goed gebruikt. Natuurlijk moesten we aan een aantal gewoonten en uitdrukkingen wennen, maar al gauw konden we het Drents goed verstaan en begrepen we het meeste wel.

Op mijn vraag aan een patiënt: "Hoe gaat het met u?" werd geantwoord: "Het mag wel zo we-

zen." Dat deed mij veronderstellen dat het wel zou meevallen. Het tegendeel was echter waar. Ook moest ik er eerst aan wennen dat de Drent over zijn vrouw spreekt als 'hij' in plaats van 'zij'. Op de vraag: "Waar is uw vrouw?" werd dan geantwoord: "Hij is boven." En uiteraard heb ik kennis gemaakt met het 'schutteldoekie' waar alles mee werd (en wordt?) schoongemaakt. Ook duurde het vaak lang voordat de schilder of de timmerman met de rekening komt; je moest daar maar rekening mee houden, en boekjes van Vonk, van Dubbelboer, de boeken van het Drents Genootschap en niet te vergeten de conferences van Roel Reijntjes gaven ons meer inzicht in het Drentse karakter en de Drentse gewoonten.

De Drent zou gewrocht zijn uit turf, jenever en achterdocht, maar geef mij de Drent maar met al zijn hartelijkheid, vriendelijkheid en hulpvaardigheid in dit prachtige gastvrije land. Het mag dan waar zijn dat de 'naoberplichten' aan betekenis hebben ingeboet, er bestaat nog altijd een grote mate van hulpvaardigheid wanneer iemand in moeilijkheden komt.

Herinneringen

Nu ik zo terugkijk, komen er heel veel herinneringen bovendrijven. Het is natuurlijk wel zo, dat door de praktijk het huiselijk leven flink ontregeld kon worden. Onverwachte gebeurtenissen zorgden voor vele verrassingen. Maar ook verwachte gebeurtenissen brachten de regelmaat behoorlijk in de war, want de exacte tijd waarop iets zou gebeuren stond allerm minst vast. Neem nou de bevallingen. Bevallingen zijn steeds weer bijzondere gebeurtenissen in het leven van een huisarts. Het zijn vaak echt blijde gebeurtenissen, maar daardoor heb ik heel wat verjaardagen en feestelijkheden gemist. Maar wat zijn die herinneringen mooi! Bevallingen in de bedstee, in een woonwagen, in een auto, op een schip, de consternatie als er ineens een tweeling komt, of een kind dat geboren wordt als de vader al een jaar van huis is.

Ik herinner mij het verzoek van de ouders of ik bij hun dochter wilde komen kijken die vermoedelijk een blindedarmonsteking had. Die blindedarm bleek een baby van 8 pond te zijn!

Op de grens van Beilen en Rolde, ergens bij Diana Heide, werd in een woonwagen een baby geboren. De ouders waren arm en trokken zelf de woonwagen. Er ontstond een strijd tussen de gemeente Beilen en de gemeente Rolde wie de kosten voor de kleertjes moest dragen. Zuster De Jong en ik hebben tijdens de bevalling de wagen maar een eindje de gemeente Beilen ingetrokken.

De meeste ernstige zieken grijpen je erg aan, vooral mensen die jong zijn overleden vergeet je niet.

Er zijn veel mensen geweest die hun ziekten en zorgen aan ons hebben toevertrouwd.

Ik ben wel bang dat ik te vaak tekort ben geschooten, maar ik heb wel mijn best gedaan om ieder in zijn waarde te laten en zo goed mogelijk te helpen. Op mijn bureau lag het gedicht van Henriette Roland Horst:

Maak niet de mens

Onmachtig zichzelf te helpen.

Stuw door zijn leden de kracht

Die zelf doet hem stormen weerstaan.

Maar we maakten gelukkig ook veel vrolijke en gezellige dingen mee. Hierover zou ook veel te vertellen zijn, maar ik zou niet graag willen dat ik hier zou spreken over voorvallen, waar mensen zichzelf of hun familie in zouden herkennen.

Moderne tijd

Het werk van de huisarts is anders geworden. De mensen in 2001 hebben meer, maar ook andere problemen. Aan de wereldproblemen kan je misschien niet zoveel doen als individu, maar we kunnen elkaar misschien wel helpen bij onze gevoelens van angst, verdriet en eenzaamheid, van WAO en burn-out. Ook kunnen we elkaar bij ziekte helpen, al is het alleen maar door aandacht voor de patiënt te hebben en door te luisteren. Dit zijn niet alleen problemen voor de directe omgeving, ook de huisarts krijgt hier steeds meer mee te maken. Ook wordt hij geconfronteerd met het steeds ouder worden van steeds meer mensen en alle problemen van ziekte en huisvesting die daardoor veroorzaakt worden.

Er is inderdaad heel veel veranderd in de geneeskunde tussen 1950 en 2000. Er is een ge-

weldige groei van het aantal specialisten op alle vakgebieden. De narcose is veel verbeterd en mede daardoor kwamen er ook de mogelijkheden van grote operaties zoals hartoperaties, long-, lever -, hart- en niertransplantaties. Heup- en knieoperaties zijn tegenwoordig mogelijk. Nieuw zijn de oogoperaties voor staar en glaucoom en er zijn betere gehoorapparaten. De pil en het spiraalje deden hun intrede en er is een grote hoeveelheid nieuwe goede geneesmiddelen gekomen. Ook zijn er grote verbeteringen voor patiënten met kanker. Tegenwoordig geneest 50% van de patiënten door operaties, bestraling en/of- chemotherapie. Grote veranderingen zijn er in onderzoeksmethoden met het echo- en scanonderzoek. De opvattingen over abortus en euthanasie veranderen sterk en de discussie over het DNA-onderzoek en zijn mogelijkheden wordt overal gevoerd. Kortom, op het gebied van de geneeskunde staat niets stil, alles is in ontwikkeling.

Goede tijd

We zijn dankbaar voor onze tijd in Beilen; het was een goede tijd. Wij wandelden in het Terhorsterzand, zwommen in het Blauwe Meer, fietsten over de prachtige fietspaden en reden paard in de bossen tussen Spier en Dwingeloo en zagen daar hoe de reeën ons verbaasd aankeken. Ook de kinderen hebben hier op de lagere school gezeten en hier kunnen voetballen bij

1983. De kogel was door de kerk. Wij besloten te stoppen.

‘Beilen’, tennissen bij ‘Smalhorst’, zwemmen bij de ‘Spatters’, korfballen bij ‘Vitesse’ en schaatsen op de Makkummer plas.

Terugkijkend op de laatste 50 jaar moet ik constateren dat er Beilen wel erg is veranderd. Het oude dorpse leven van toen is nu niet meer te vinden, maar ja ook de bewoners van een dorp gaan mee met de tijd, krijgen andere behoeften. Daarom werd Beilen in deze jaren een stadje in wording. Voor ons was een van de hoogtijdagen de viering van onze dertigjarige aanwezigheid in het dorp. We zouden een receptie aangeboden krijgen op 2 januari 1981 in hotel Prakken. Er was een comité gevormd bij wie mensen een bijdrage voor een cadeau konden storten. In overleg hadden we besloten dat er een stichting opgericht zou worden waar het geld werd ondergebracht. Deze stichting heeft het bedrag besteed aan goede doelen in de gemeente Beilen. Kort voor oudjaar overleed plotseling onze vriend Ruurd de Boer, die voorzitter was van het comité. De bijeenkomst werd uitgesteld tot 12 maart 1981 en zou een sober karakter hebben. Het werd voor ons een heel warme middag met veel vriendelijke toespraken en er werden heel wat herinneringen opgehaald. Ook kregen mijn vrouw en ik een mooie, nieuwe fiets.

Einde praktijk

In 1983 besloten we met de praktijk te stoppen. Een oude huisarts had mij eens gezegd dat je niet in hetzelfde dorp moest blijven wonen waar je zo lang huisarts bent geweest. Dat klinkt wel aardig, maar vertrekken is een beetje sterven.

Op 1 september 1983 reed de verhuishwagen voor en deze bracht ons naar Gieten, waar we een mooi huis hadden gevonden. We waren heel tevreden

Marius en Mieke Cox genieten van hun vrije tijd.

dat we in Drente konden blijven wonen.

Blij verrast was ik, toen ik in 1996 een Koninklijke onderscheiding kreeg voor mijn werkzaamheden in de gemeente Beilen. Ik besef wel terdege, dat wat er in die jaren is bereikt, alleen kon gebeuren door de gezamenlijke inspanning van heel velen. Zo’n blijk van waardering voor mijn bijdrage in het geheel heeft mij goed gedaan. Ik wil dan ook graag allen die ons hebben geholpen nog eens hartelijk bedanken. Onze verbondenheid met het dorp Beilen en de inwoners werd erdoor nog eens onderstreept.

Noten:

- 1) In de huisartsenopleiding werd een maand besteed aan de praktische opleiding voor de apotheek. Wel hadden we een langere theoretische opleiding achter de rug. In de apotheekhoudende huisartsenpraktijk deed een arts daarna dus het volledige werk van een apotheker.
- 2) Samen met mevr. F. van Hilten-Oenema konden wij de namen zo veel mogelijk compleet krijgen.
- 3) Zie het artikel over Dr. P.H.T. Meijering in *Historische Vereniging Gemeente Beilen*, jrg.4, nr.1, jan.1992, blz.15.e.v.
- 4) De Historische Vereniging Gemeente Beilen is niet in het bezit van een foto van dokter Gorter. Wie kan ons er aan helpen?

Verantwoording foto's:

Uit het fotoalbum van de fam. Cox/Archief Hist. Ver. Gem. Beilen.

H. Martena

VAN SMALHORST NAAR SPORTLAAN

Tennisclub 'Smalhorst', een vreemde naam voor een sportvereniging. Waar komt de naam vandaan? Wie waren de oprichters en wat was hun achtergrond? Het bestuur van de vereniging gaf mij de mogelijkheid de notulen, die gelukkig vanaf de oprichting bewaard zijn gebleven, door te spitten.

Oprichtingsvergadering.

De oprichtingsvergadering van de Beiler tennisclub vond plaats in hotel Prakken op 21 juni 1947. Aanwezig waren de heren H. Jalving en J. Oosting en de dames C.H. Gras, D. Dondorff, H.J. Wytema, Makkinga, Huisman, Ter Pelkwijk. L. Broekema had een bericht van verhindering gestuurd. Een interessant detail is het duidelijke onderscheid dat in die dagen onder de vrouwen nog bestond: de dames Huisman, Dondorff en Ter Pelkwijk waren kennelijk ongetrouwd en werden aangeduid als mejuffrouw, de andere dames werden aangeduid als mevrouw.

H. Jalving had de leiding van de vergadering op zich genomen. De aanwezigen waren unaniem van mening dat er een tennisclub opgericht moest worden. Er werd direct al gediscussieerd over de naam!

Mevrouw Makkinga stelde de naam 'Smalhorst' voor. De leden konden, zoals de notulen zo

mooi weergeven, 'zich hier alle mee verenigen'. Het probleem van de bestuursverkiezing werd eenvoudig opgelost doordat Jalving door Oosting werd voorgedragen als voorzitter. Deze sputterde eerst wat tegen, zijn zeer drukke werkzaamheden zouden hiervoor niet genoeg tijd overlaten. Uiteindelijk stemde hij toch in met zijn aanstelling. Luit Broekema werd tot secretaris gekozen en mej. Huisman mocht de taak van penningmeesteresse op zich nemen. Kennelijk had men meteen al de beschikking over een tennisbaan, wat kan worden opgemaakt uit de

*Harm Jalving, de eerste
voorzitter van
t.c. Smalhorst*

aantekening dat men de baan zo spoedig mogelijk bespeelbaar wilde maken. Uit de notulen van een latere datum blijkt dat op het landgoed 'Smalhorst' een kant en klare tennisbaan lag, die zonder enige vergoeding kon worden gebruikt. Wie de toenmalige eigenaar van deze baan was, blijft in de notulen onvermeld. Het mysterie van de vreemde naam 'Smalhorst' voor een tennisclub is daarmee al gedeeltelijk opgelost.

Oorsprong van de naam

Smalbroek vormde samen met het nabij gelegen Ter Horst in de 19de en 20ste eeuw een marke. De naam Smalbroek werd ontleend aan de veldnaam voor het weidegebied van de smalle broeklanden in de zogenaamde Dambroeken.¹⁾ Volgens de 'Dikke van Dale' is een broek onder andere een moerassig stuk land. De oudere Beilers wisten mij te vertellen dat het in die streek vroeger zo drassig was dat de hoeven van de paarden werden voorzien van 'sokken' om op die manier het wegzakken te voorkomen. Een horst is volgens Van Dale onder meer een stuk hogere grond, meestal begroeid met laag hout of er door omgeven. Samentrekking van de beide namen levert dan vervolgens de toepasselijke naam Smalhorst op. Of zou de naam zijn oorsprong vinden in de samenvoeging van 'smal' van Smalbroek met 'horst' van Ter Horst?

De oprichters

Wat voor mensen waren de oprichters? Behoorden zij inderdaad tot de notabelen van het dorp? Geplaagd door nieuwsgierigheid werd ik gedwongen een antwoord te vinden op deze vraag. J. Oosting en D. Dondorff zijn echte Beiler namen. Hier begon ik dus met mijn speurwerk. Al vrij snel fluisterde iemand mij in het oor dat mevrouw D. Hartsema-Dondorff, wonende aan de Esweg, de betreffende mejuffrouw Dondorff was. Zij wist jammer genoeg niets meer van de oprichtingsvergadering. Als 26-jarige was zij in die tijd onderwijzeres aan de Hervormde school aan de Molenstraat in Beilen. Natuurlijk wist ze, dat zij een aantal jaren lid van de vereniging was geweest en dat zij met heel veel

Jans Oosting, een van de tennissers van het eerste uur in Beilen.

plezier op de baan op Smalhorst had gespeeld. Eigenlijk was de accommodatie op Smalhorst heel primitief. Er was geen toilet en het clubgebouw bestond slechts uit een afdakje. Daarbij kwam ook nog dat de baan in een slechte toestand verkeerde; er stonden vaak grote plassen op. De tennisvereniging was vooral een gezelligheidsclubje. Secretaris Luit Broekema was volgens mevrouw Hartsema-Dondorff zeer actief binnen de vereniging. Hij organiseerde graag allerlei activiteiten, zoals gezellige avondjes bij de tennisbaan.

Luit Broekema was in het dagelijks leven ontvanger van rijksbelastingen in Beilen. In die tijd was het ontvangkantoor gevestigd in het pand waar nu de 'Marskramer', op de hoek van de Brinkstraat met de Prins Bernhardstraat, gevestigd is. Broekema bedankte op de vergadering van 23 april 1951 als secretaris. Hij werd volgens de notulen bedankt voor al het werk dat hij voor de club had gedaan. Kennelijk heeft Broekema meer werk verricht dan hetgeen gebruikelijk is voor een secretaris. Bij het bladeren in het archief stuitte ik op een briefje dat gericht was aan Broekema:

*Geachte heer Broekema,
Het bestuur van tennisclub 'Smalhorst' heeft besloten, dat u, zolang u nog in Beilen woont, vrij van de tennisbaan gebruik kunt maken, zonder nog lid te zijn.
Dit als een kleine tegenprestatie voor het zeer*

vele en goede dat u voor 'Smalhorst' hebt gedaan. Met hartelijke groeten namens het bestuur.

wg. J. Eenkhoorn (secretaris)

Broekema reageerde later op dit eerbetoon in een brief aan Marius Cox:

... Na veel speurwerk vond ik twee documentjes, die ik hierbij insluit. De foto geeft aan dat wij in de vijftiger jaren inderdaad al in korte broek tennisten. Joop (Eenkhoorn) daverd langs de gelederen en uit het plaatje kun je vaststellen dat tennis in die jaren ook een communicatiemiddel was (tussen onze vrouwen). Kinderen ontbraken ook nooit; die stuurden we door naar een klein meertje met een strandje achter de tennisbaan. (waarschijnlijk de Makkummerplas, red).

Jannes Oosting

Jalving werd dus op voorspraak van Oosting de eerste voorzitter van 'Smalhorst'. In het dagelijks leven was hij hoofd van de technische dienst van de gemeente Beilen. Maar wie was Oosting? In het telefoonboek komt deze naam onder Beilen

Willem Kuik met zijn vrouw Geesje Kuik-Pol bij de eerst gebouwde vakantiewoning.

veel voor. Na enkele pogingen had ik geluk. Ik kwam terecht bij makelaar Albert Oosting. Hij vermoedde dat zijn vader Jannes Oosting één van de oprichters was geweest, wat hij onderbouwde met een heel aannemelijk verhaal:

“Op Smalhorst, bij de Makkummerplas, had de oom van mijn vader, makelaar Willem Kuik in 1934 een stuk grond gekocht en in 1935 had hij

Vanaf rechts: Bert Oldenburger en Geert Nijboer, vervolgens op de voorgrond Joop Eenkhoorn, wijkverpleegster Atje de Jong, Harmie Westerbeek-Nijboer en Aaltje Nijboer-Wilting, gezeten op de lage stoel, Digna Römelingh, Aaltje Grevink-Mulder, Hennie de Vries-Stolte, Annie Wolthuis, Geertje Eleveld (dochter van de wethouder J.E. Eleveld), onbekende vrouw, mevr. Eenkhoorn, Ali Kats-Wolf en uiterst links een onbekend kind.

Foto Tennisbaan te Smalhorst omstreeks 1935. Achterste rij: 2de van links Betsy Hooghiem?, 3de van links ds. O.S. Jellema, daarnaast mevrouw Van der Leij-Meindersma, middenachter Willem Kuik, 2de van rechts burgemeester Froentjes en uiterst rechts dokter Meijering.

Voorste rij: uiterst links mevrouw Jellema en daarnaast notaris Tj. van der Leij, recht naast hem mej. Hilberts, onderwijzeres aan de Hervormde school. Wie de andere dames zijn, is onbekend.

daarop een vakantiewoning laten bouwen. Willem Kuik was een vermogend man en hij had op zijn grond ook een tennisbaan laten aanleggen.”

Albert Oosting kon zich nog heel goed herinneren dat zijn vader tenniste met Leffert van der Vegt, administrateur van Beileroord. Vader Jannes Oosting, klerk bij notaris Van der Leij in de Bisschopsstraat, raadslid en later wethouder, maakte geregeld gebruik van de tennisbaan van zijn oom Willem Kuik. De veronderstelling dat Jannes Oosting één van de oprichters van de tennisclub was geweest, werd bovendien gesteund door de wetenschap dat Jannes Oosting bevriend was met Luit Broekema.

Willem Kuik tenniste op de baan met de Hervormde dominee Jellema en notaris Van der Leij. Af en toe speelden zij ook dubbelpartijtjes met Jannes Oosting en Leffert van der Vegt. Hierbij mocht Albert Oosting dan als ballenjongen fungeren.

Naast de vakantiewoning van Willem Kuik stonden nog twee vakantiewoningen die in de oor-

logsjaren permanent bewoond werden door onder meer dominee Jellema. In september 1944 werd hij namelijk door de Duitsers uit zijn pastorie in de Bisschopsstraat gezet, omdat onder andere de rijkscommissaris Seyss-Inquart tijdelijk onderdak moest hebben.²⁾

In de jaren na de oorlog hebben onder meer politiemann Nico Tits en burgemeester S.G. Römelingh in één van de vakantiewoningen gewoond. Ook de in de oprichtingsnotulen genoemde mevrouw M. Makkinga woonde er van juni 1946 tot eind 1947. Haar echtgenoot was secretaris van het Oorlogstribunaal te Assen.

Volgens de eerste notulen stelde deze mevrouw Makkinga voor om ‘tennisclub Smalhorst’ te gebruiken als naam voor de vereniging. Volgens mij is de cirkel nu rond en is het duidelijk hoe de Beiler tennisclub aan haar ongewone naam is gekomen.

Andere leden van de oprichtingsvergadering

Wie waren de andere leden van de oprichtingsvergadering?

Mejuffrouw L.J. Huisman was lerares Nederlands van de Ulo aan de Schoolstraat. Mevrouw M.J. Wytema was de echtgenote van de toenmalige burgemeester. Ook aanwezig bij de vergadering was mevrouw C.H. Gras. Zij was de echtgenote van de Hervormde predikant J. Gras die van 1946 tot 1949 woonde in de pastorie aan de Asserstraat, tegenover de huidige Peugeotgarage van Thalen. Mejuffrouw Ter Pelkwijk was volgens mevrouw Hartsema-Dondorff vermoedelijk ook een onderwijzeres. Al met al een groep mensen die in de naoorlogse jaren tot de bovenlaag van de toen nog kleine Beiler samenleving behoorde.

Tennisballen

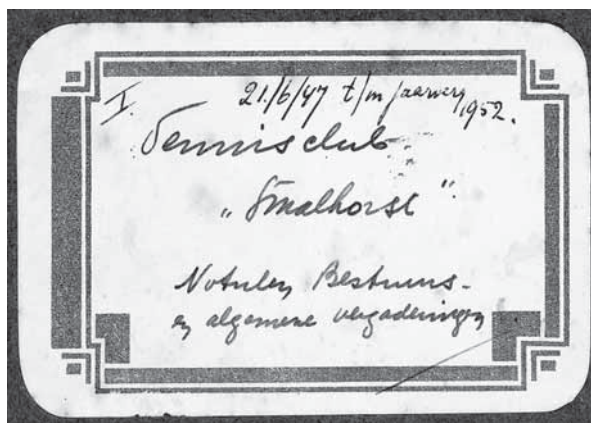
Tijdens de oprichtingsvergadering werd afgesproken dat Jalving moeite zou doen om tennisballen te krijgen. Vlak na de oorlog was dat een probleem. Jalving had contact met Schreuder, een schoenenhandelaar in Assen, en deze had toegezegd om voor de Beiler tennisclub een dozijn ballen (!) te reserveren.

Op zaterdag 5 juli 1947 werd de baan in gebruik genomen. Luit Broekema ging die dag op zijn motor naar Assen en het lukte hem zowaar om in die tijd van schaarste zelfs twee dozijn ballen te bemachtigen.

De motor van Broekema had volgens het jaarverslag niet zoveel haast als de berijder. Door motorpech kon die dag pas laat de eerste partij tennis in Beilen worden gespeeld.

Aanloopp problemen

Het jaarverslag van 1950 opende somber. Met weemoed werd door de secretaris teruggedacht aan de tijd dat men de tennisbaan gebruiken kon zonder dat daarvoor een vergoeding werd gevraagd. De leden van de tennisclub hadden het regeringsjubileum van koningin Wilhelmina op 6 september 1948 met veel genoegen, zoals het jaarverslag plechtstatig vermeldde, op de tennisbaan gevierd. Daarna volgde er een periode waarin de moeilijkheden niet van de lucht waren en waardoor er niet getennist kon worden. De secretaris trad niet al te zeer in details. Wel was duidelijk dat de tennisbaan van eigenaar was gewisseld. Ondanks een duidelijke beschrijving in de akte van overdracht over het gebruik van de baan door de tennisclub, ontstonden er onplezierige situaties. Pas in 1950 kon de baan weer door de vereniging in gebruik genomen worden. De nieuwe eigenaar, het N.C.G.V. (het Nederlands Christelijk Gymnastiek Verbond), verhuurde de baan toen voor een bedrag van honderd gulden per jaar aan t.c. 'Smalhorst'.

Gerard Nijboer, elektriciën uit de Brinkstraat, met dubbelpartner, in keurig witte tenniskleding.

Militaire sportschool.

De algemene ledenvergadering van 23 april 1951 stond in het teken van de financiën. Het kassaldo bedroeg 55 gulden, terwijl het beginsaldo fl. 37,01 was, een toename van maar liefst fl. 17,99! Kennelijk was dit een signaal om het technisch tennisoniveau van de leden eens op te vijzelen. J. Rijkens, commandant van de militaire sportschool in Hooghalen (waar nu het asielzoekerscentrum is gevestigd), attendeerde op Vermeulen, een gediplomeerd tennisleraar die verbonden was aan de militaire sportschool. De vergadering ging akkoord met diens aanstelling als tennistrainer. Ook werd er een technische commissie in het leven geroepen. Ook toen al gold dat diegenen die met een voorstel of een idee kwamen, onmiddellijk veroordeeld werden tot bestuurs- of commissietaken. In de technische commissie kregen J. Rijkens, kandidaat-notaris A. Jaarsma en M. Cox, één van de plaatselijke artsen, dan ook zitting.

De militaire sportschool heeft ook in later jaren

een positieve invloed gehad op de ontwikkeling van de tennissport in Beilen. Vermeulen verzorgde al in 1951 samen met luitenant Van den Wildenberg de trainingen. Ook Rijkens zelf heeft een periode de trainingen voor zijn rekening genomen. De bekende schaatstrainer Leen Pfrommer, verbonden aan de sportschool, was ook een aantal jaren lid van de club en in de tachtiger jaren was de nu nog in Beilen wonende kapitein b.d. F.A. Vermeltvort een periode trainer van t.c. 'Smalhorst'.

De jaren vijftig

Het jaar 1951 begon goed voor t.c. 'Smalhorst'. Er was een opgaande lijn in de prestaties te bespeuren door de inzet van de trainers, waarvan vooral de dames profiteerden. De nieuwe secretaris Joop Eenkhoorn schreef in zijn jaarverslag:

'...Dit jaar is er zeer veel tot stand gekomen. Ik denk b.v. aan de wekelijkse training die eerst onder leiding van de heer Vermeulen en later onder leiding van de heer Van den Wildenberg zulke goede resultaten had. Vooral de dames seniores en de juniors hebben hier zeer veel aan gehad en gingen snel vooruit in spelopvatting en techniek. Wat de training van de heren seniores betreft, ben ik de mening toegedaan dat dezen de training niet zo erg belangrijk achtten. Want op een enkele uitzondering na, bestond er van deze zijde zeer weinig belangstelling. Dit was jammer, want door de training onder leiding van deskundigen kunnen zelfs onze beste spelers hun spel nog wel verbeteren...'

De baan werd verbeterd, de banken werden gerepareerd en een nieuw net werd aangeschaft. Er werd zelfs een nieuwe dakbedekking op het prieeltje aangebracht. Maar aan het eind van het jaar kwamen er donkere wolken aandrijven. Het N.C.G.V. verkocht het complex aan de voormalige gemeentesecretaris van Westerbork, J. Nij-sing, die het landhuis naast de tennisbaan betrok. Waarom het Nederlands Christelijk Gymnastiek Verbond het complex weer zo snel verkocht, werd uit de stukken niet duidelijk.

Met de nieuwe eigenaar werden in januari 1952 besprekingen geopend voor de huur van de

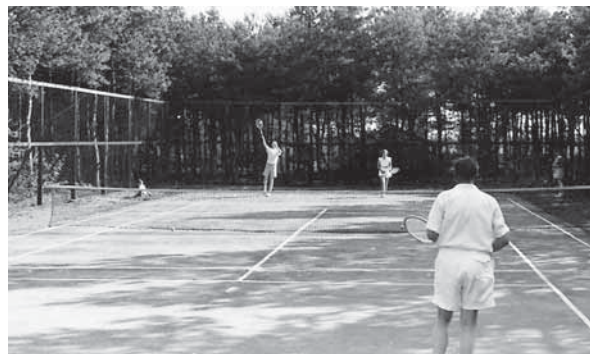
baan. Nij-sing stelde dat een volledig herstel van de baan ongeveer f. 2000,-- zou gaan kosten. Aanvankelijk wilde hij daarom een huurprijs van f. 700,-- à f. 800,-- hebben. Na een discussie van drie uur was de vraagprijs gelukkig gezakt tot f. 250,--.

In een volgende ledenvergadering werd verder gesproken over de huurprijs. Men ging akkoord met de gevraagde huurprijs onder het beding dat de zoon van Nij-sing met zijn vrienden ook op de baan zouden kunnen spelen. Kennelijk kon er op die manier behoorlijk veel van de huur worden afgeknabbeld.

Andere activiteiten

Onder de leden bevonden zich verscheidene mensen die ook op andere terreinen actief wilden zijn. Twee bestuursleden van de tennisclub werden ook bestuurslid van de in die tijd opgerichte Beiler sportfederatie. Men sprak over het oprichten van een gymnastiekvereniging. Breunese, de plaatselijke sportleraar, maakte zich daar met dokter Cox sterk voor. Ook werd de oprichting van een volleybalclub besproken. Broekema opperde zelfs de vorming van een 'pingpongclubje'! Uit latere notulen blijkt dat er inderdaad is getafeltennist door de leden van t.c. 'Smalhorst'. Ook de bridgeclub schijnt haar oorsprong te hebben vanuit de tennisclub.

Voor een muziekconcours van 'Union' werd een medaille ter beschikking gesteld. Door het bestuurslid Gré Pots werd zelfs voorgesteld om gezamenlijk een concert of toneelvoorstelling te bezoeken. We kunnen stellen dat er binnen de

Actie op de tennisbaan 'Smalhorst' te Smalbroek.

tennisclub een warme belangstelling bestond voor de Beiler samenleving.

Tennisprestaties

In 1952 werd met de tennisclubs uit Assen, Norg, Zuidlaren en Vries een competitie gespeeld. Tot mijn grote verbazing las ik het volgende: "... waarbij onze ploegen veel te sterk bleken, zodat de andere ploegen er veelal niet veel tegen konden inbrengen..."

Voor het schrijven van dit artikel had ik telefonisch contact met de in Apeldoorn wonende toenmalige secretaris, J. Eenkhoorn. Volgens Eenkhoorn bestond dat bewuste team uit de spelers Cox, Rijkens, Breunese en Heuvel. Een handicap bij die competitie was het vervoer. Men was daarvoor op het openbaar vervoer aangewezen.

In de latere notulen ben ik een dergelijke sportieve prestatie dat t.c. 'Smalhorst' de competitie won, niet meer tegen gekomen.

Nieuwe baan

De ledenlijst telde in 1955 zeven juniorleden en 55 seniorleden.

We treffen ondermeer namen aan van de echtparen Den Bakker, Frowein, Geertjes, De Jonge, Kats, Koerselman, Mol, Nijboer, Nijhof, Oldenburger, Peters, Rosenberg en Rijkens.

Op 2 juli 1955 werd een brief namens het be-

stuur van de tennisclub ten gemeentehuize bezorgd waarin melding werd gemaakt dat de baan van J.Nijsing op Smalbroek in zeer slechte staat verkeerde en ver buiten het dorp was gelegen. Hierdoor was een intense beoefening van de sport onmogelijk.

Het bestuur verzocht de gemeenteraad om de beschikking te krijgen over een tennisbaan op het nog aan te leggen nieuwe sportpark. Hiervoor was de tennisclub bereid om een jaarlijkse huur te betalen van 400 gulden.

In deze brief zette het bestuur zich af tegen de gedachte dat tennis een elitesport zou zijn en dat men zichzelf wel kon bedruipen. Dat was, gezien de ledenlijst, volgens het bestuur in Beilen niet het geval. De tennissport ontwikkelde zich, volgens voorzitter Cox en secretaris Eenkhoorn, steeds meer tot een volkssport en bij de Beiler tennisclub zou een verzoek om het lidmaatschap nooit geweigerd worden op grond van een geringe materiële of financiële welstand van de betrokkene.

Garanten voor een nieuwe baan

De notulen van de spoedvergadering van 23 april 1956 in hotel Meinen zijn de moeite van het lezen waard.

Het bestuur had voldoende leden gevonden die garant wilden staan voor de huurpenningen. Het gemeentebestuur was namelijk bereid om

Seniores		Ledenlijst 1955		
1	1+2	Hr. en Mevr. Den Bakker-Zandijk	Weijerdstr. 5	tel. 236
2	3+4	" " " De Boer-Ehlhardt	Stationslaan 20	" 74
3	5	Hr. B.D. Breunese	de Vos v. Steenwijkstr. 26	"
4	6+7	Hr. en Mevr. Cox-Heikens	Schoolstr. 6	" 238
5	8+9	" " " Eenkhoorn-Tekelenburg	de Vos v. Steenwijkstr. 28	" 257
6	10	Mej. G. Eleveld	de Paltz 5	" 15
7	11-12	Hr. en Mevr. Frowein - <i>Eindhoven</i>	Linthorst Homanweg	
8	13+14	" " Geertjes-Vieze	Pr. Hendrikstr.	
9	15	Mej. M. Gils	Asserweg 19	
10	16	Mevr. Grevink-Mulder	Torenlaan 36	
11	17	Mej. G. Hadders	Bisschopsstr. 46	
12	18	Mej. A. de Jong	Brunstingerstr. 5	tel. 22
13	19+20	Hr. en Mevr. H. de Jonge	Brinkstr. 31	" 132
14	21-22	" " " Kats-Wolf	de Vos v. Steenwijkstr. 26	

Een deel van de ledenlijst 1955

over te gaan tot aanleg van een tennisbaan op 'De Venne', maar dan moest het jaarlijkse huurbedrag van f. 987,-- gegarandeerd worden door de leden. De zeggenschap binnen de vereniging werd daarna een discussiepunt. Frowein stelde voor om het bestuur samen te stellen uit de 19 mensen die garant wilden staan voor de huurpenningen. David Rosenberg kon zich hiermee niet verenigen. Hij stelde voor om de garanten meer stemmen te geven, bijvoorbeeld 51 procent van de stemmen. Geertjes voelde wel voor de constructie dat een meerderheid van het bestuur uit garanten bestond.

Uiteindelijk werd door de vergadering 'de wet van Rosenberg' aangenomen. Deze hield in dat *'het aantal stemmen van elke garant bedraagt x-18, gedeeld door 19, waarbij x het aantal stemgerechtigde leden'* is.

Ook burgemeester Römelingh bezocht deze vergadering. Trots vermeldde de secretaris dat voor het eerst in de geschiedenis van de tennisclub een lid van het dagelijks bestuur van de gemeente zich als zodanig op de hoogte kwam stellen van wat er leefde in de vereniging. Dit tekende, volgens de notulen, toch het belang van deze vergadering!

Nadat de burgemeester de betekenis van verschillende punten van het huurcontract uiteen had gezet, besloot de vergadering om onder bepaalde condities akkoord te gaan met het huurcontract. De gemeente wilde helaas niet aan een belangrijke wens van t.c. 'Smalhorst' voldoen, namelijk voor een periode van vijf jaar verhuren. De gemeente wenste niet verder te gaan dan een jaarlijks huurcontract met stilzwij-

gende verlenging. Het achterliggende idee was, dat er misschien wel eens een andere tennisclub kon komen die ook van de accommodatie gebruik wenste te maken.

Het bestuur van t.c. 'Smalhorst' schreef op 1 mei 1956 een brief aan het college van B. en W. waaruit enige irritatie duidelijk blijkt: *'...zien wij dus af van de nieuwe tennisbaan. Temeer, daar wij bijna reeds een jaar lang uw weinig soepele houding ten opzichte van de tennisclub hebben kunnen constateren'*.

Twee jaar oponthoud

Het oponthoud om tot een nieuwe tennisbaan te komen duurde twee jaar. De correspondentie die over dit onderwerp werd gevoerd, was niet altijd vriendelijk van toon. In de brief van 31 juli 1958 aan het bestuur van t.c. 'Smalhorst' gaven B. en W. enkele betuttelende regels waaraan de vereniging zich moest houden, wilde zij niet financiële problemen met de gemeente krijgen:

- *Na het gebruik van de baan moet het hekje, toegang gevende tot de baan, alsmede het hek aan de Eursingerweg worden gesloten.*
- *Het terrein rondom de baan, alsmede de baan zelf, moeten steeds in orderlijke staat worden gehouden. Afval e.d. moet in de daarvoor bestemde vuilnisbak worden gedeponeerd.*
- *Rijwielen mogen niet anders worden geplaatst dan in de daarvoor bestemde rijwielblokken.*

Op 2 augustus 1958 kon er voor het eerst op de nieuwe tennisbaan aan de Sportlaan worden gespeeld.

Noten:

- 1) Ontleend aan *Gemeente Beilen, zoals 't west hef...*, Lustrumuitgave van de Historische Vereniging Gemeente Beilen, 1994, blz.126.
- 2) Zie pagina 78, *Kroniek van de Oorlogsjaren 1940-1945*, Beilen 1995, G.M.E. Braker.

Verantwoording foto's:

Blz.12 en 13: archief HVGB; blz.14 tennisbaan: archief Tc Smalhorst; W. Kuik: A. Oosting; blz. 15: archief HVGB; blz.16 etiket: Tc Smalhorst; tennisbaan: G. Nijboer; blz. 17 tennisbaan: G. Nijboer; blz. 18 ledenlijst: Tc Smalhorst.

DE MOORD OP GEESJE SCHANS

Alsof het gisteren gebeurde

Op het kerkhof in Beilen aan de Torenlaan staat aan de westkant, goed zichtbaar van de straat, een nieuw wit houten herinneringsteken met een foto. De vermolmd, tachtig jaar oude plank is vernieuwd door de familie Schans om de herinnering aan Geesje Schans levend te houden. Geesje werd op 10 oktober 1920 op brute wijze om het leven gebracht. Zij is het, die op die plek begraven ligt.

Nu ik begin aan het schrijven van dit verhaal is het oktober 2000; bijna op de dag af tachtig jaar geleden dat Geesje Schans werd vermoord, een moord op een meisje van tien jaar, seksueel misbruikt en daarna op gruwelijke wijze tot zwijgen gebracht. Welke invloed een dergelijke gebeurtenis op de nabestaanden, nog generaties lang heeft, zien wij aan de verzorging van dit graf.

Zevende kind

Geesje Schans werd op 15 januari 1910 geboren als zevende en laatste kind van Hein Schans en echtgenote. Hein Schans was als ‘melker’ door Nederland en Duitsland getrokken. Met zijn vrouw was hij al 23 keer verhuisd, toen ze per 1 mei 1919 op de grens van de oude gemeenten Dwingeloo en Beilen een huisje, eigenlijk meer een hutje, en ruim 10 ha veen kochten. In het hutje was meer plaats voor varkens, ratten en muizen dan voor mensen.

Hein Schans kocht en sloopte vervolgens in

1922 een oud huis in Dwingeloo en bouwde dat weer op aan de Lheebroekerstraat, nu Smalbroek, waar nu de familie Zondag woont. In die tijd, omstreeks 1918, kon je over de heide kijken tot Spier en naar het Armenhuis, nu de boerderij van W. Muggen aan Smalbroek. Van 1919 tot 1930 werd in de crisistijd door de Werkverschaffing bos geplant op de grote, stille heide, productiebos voor stuthout voor de Staatsmijnen. Ook de vijf broers Schans werkten hieraan mee.

Gruwelijk mishandeld

De kinderen Schans gingen net als de kinderen uit de buurt in Beilen naar school. Ze namen het pad over de hei naar Smalbroek en liepen dan verder over de verharde weg Spier-Beilen. Ook de vriendjes en vriendinnetjes woonden aan deze weg. Gewoonlijk ging Geesje Schans veel om met haar buurjongetje Gerard Popping van acht jaar. Samen gingen ze naar school, 's zondags als ze vrij was ging ze naar haar vriendinnetjes op Smalbroek.

Geesje Schans

Ook op de 10de oktober 1920 ging ze na het middageten om ongeveer half twee in de richting van Smalbroek. Toen Geesje 's avonds niet thuiskwam, maakte haar vader zich ongerust en ging met een paar burens op zoek naar zijn jongste kind. Ze ontmoetten op hun zoektocht H. Hummel uit Spier. Deze vertelde hun dat hij 's middags een boerenknecht uit Spier, Arend Geuten, meende te herkennen in een man in het veld. Zijn fiets lag op de grond en naast hem bewoog iets, hij dacht dat het een hond was en dat Geuten achter een haas aanzat. De mannen besloten op de bewuste plek te gaan kijken, omdat er toen toch andere gedachten opkwamen. Na enig zoeken vond een van de mannen, een zekere Maat, op vrij kort afstand van de straatweg Spier-Beilen het verminkte lichaam van Geesje in een droge sloot.

Meteen werd veldwachter Mulder uit Beilen gewaarschuwd. Deze ging samen met de burgemeester J.C. Manssen en dokter Doornbosch

naar de bewuste plek. De dokter constateerde slechts de dood. Geesje was gruwelijk mishandeld en daarna gedood. Met een stomp voorwerp was haar schedel ingeslagen en met een mes haar hals en polsen doorgesneden. Het lichaam van Geesje werd naar het gemeentehuis in Beilen gebracht

Het onderzoek

Onder leiding van burgemeester Manssen begon het onderzoek. De verklaring van Hummel uit Spier had men dus al. Vervolgens bleek dat kort na Hummel het dochtertje van Zanting dezelfde weg ging. Zij had ook de persoon in het veld gezien en herkende hem 's maandags bij het verdere onderzoek meteen als A. Geuten.

De onderzoekers waren die zondagavond naar Spier, de woonplaats van Geuten, gegaan waar hij in dienst was bij landbouwer Beugels. Deze vertelde dat Geuten zondag vroeg in de middag naar Beilen was gegaan en dat hij nog steeds niet terug was.

De mannen gingen meteen terug naar Beilen en kwamen daar om half twee 's nachts aan. Bij het huis van Joosten jr. zagen ze een onbeheerde fiets met brandende (carbide)lantaarn staan. Ze gingen verder op onderzoek uit en vonden achter het huis de gezocht Geuten bij de pomp. Hij werd onmiddellijk ingerekend en opgesloten. Hij ontkende beslist iets met de moord te maken te hebben, maar toen hij gefouilleerd werd, vond de politie twee messen en een hamer bij hem. Aan de hamer kleefde nog bloed en ook in zijn onderkleding waren bloedvlekken te zien. 's Maandagsmorgens vroeg werd Geuten opnieuw verhoord, maar hij liet niets los. Hij antwoordde dat hij van niets wist. Hij zei zijn ondervragers dat zij het maar moesten bewijzen als zij veronderstelden dat hij de moord had gepleegd.

Vrolijk en welgemoed

Het gerucht van de moord deed al snel de ronde door Beilen. Een flinke menigte stond de hele dag voor het gemeentehuis te wachten op de dingen die gingen gebeuren.

Toen het parket uit Assen was aangekomen,

werd Geuten voorgeleid als verdachte. Hij hield zijn zelfbewuste houding overeind, maar hij had een hoogrode kleur en een felle glans in de ogen van een dier in nood. Het kostte hem duidelijk moeite zich flink te houden. Toch hield hij vol dat hij onschuldig was.

De personen die de bewuste zondagmiddag hem gezien hadden of met hem gesproken hadden werden gehoord, maar pas 's avonds toen het parket zich had teruggetrokken, lukte het de burgemeester hem tot een bekentenis te brengen. Toen Geuten weer naar z'n cel werd gebracht en het bericht van zijn bekentenis tot de woedende menigte doordrong, gingen er kreten van afschuw en haat op.

Bij de bekentenis kwamen er zulke afschuwelijke details aan het licht, dat deze niet in de krant vermeld werden. De krant gebruikte de termen dierlijk en beestachtig, maar dit zou een belediging voor de dieren zijn. Geuten bekende, dat hij na de mishandeling het meisje met opzet en voorbedachten rade had doodgeslagen, zodat zij hem –volgens zijn eigen woorden – niet meer kon verraden. Na het plegen van de moord had hij zijn kameraden opgezocht, met wie hij volgens hun zeggen 'vrolijk en welgemoed' de dag verder had doorgebracht.

Toen de dader verder werd ondervraagd, kwam aan het licht dat de fiets die hij bij zich had niet lang daarvoor bij kapper Lambeek werd ver-

In die tijd was het gewoon dat op kermissen en jaarmarkten liedjes gezongen werden over allerlei actuele gebeurtenissen. Een moord trok natuurlijk veel luisteraars. Voor een enkele cent kont men het liedje kopen. De dichter is onbekend.

LIED OVER DE MOORD OP GEESJE SCHANS

10 oktober 1920

*O dag van pracht en zonneschijn.
Al woei de herfstwind door de dreven,
Te wandelen was het prachtig fijn,
Men zag veel mensen op haar wegen
In 't vrije veld zich voort bewegen.*

*In het stille, eenzaam Beilerveld
Nabij het dorpje Spier gelegen,
Daar wandelde zo de Courant ons meldt
Een Beiler meisje op haar wegen.
En toen kwam een moordenaar haar tegen.*

*Een teder meisje van tien jaren oud,
Gelijk men ons ging mededelen,
Zou dicht bij haar in de buurt aldaar
Met een vriendinnetje gaan speelen,
Schoon alle vogels lustig kweelen.*

*Het kind vol moed en levenslust
Denkt aan geen kwaad dat dra zal komen,
Niet eer ze de wreede hand vernam
Waardoor haar jeugdig bloed zal stroomen.*

*Met woest en teder gruweldaad
Ging de moordenaar zijn wellust stillen.
Denkt hij, nu is het warm voldaan,
Het arme schaapjes lichaam trillen.*

*De ouders van geen kwaad bewust.
Maar toen de avond neer kwam dalen
Werden haar ouders zeer ongerust,
De vader zou haar weer gaan halen,
Bevreesd dat zij daar kwam aan ' dwalen.*

*O ouders van zo'n leed en smart,
Toen zij haar liev'ling weder vonden,
Dat grijpt een ieders mensen hart.
Ontoord, bedekt met vele wonden
Hebben zij haar in een sloot gevonden.*

*O wrede hand der moordenaar
Vraagt gij al om een mensenleven,
Uw straf staat spoedig voor u klaar,
Wij hopen voor geheel uw leven.
Wij hopen voor geheel uw leven.*

*O diepbedroefde ouderpaar,
Moet gij uw kind zoo grafwaarts dragen,
Door zulk een wrede moordenaar?
Maar god zal ook uw lijden dragen.
Wil hulp en steun bij hem gaan vragen.*

mist. Toen zijn baas naar de herkomst van de fiets had gevraagd, had Geuten geantwoord: "Dat gaat je geen d..... aan." Ook had Geuten zich nog schuldig gemaakt aan diefstal met braak, wat hem een nieuw pak kleren had opgeleverd.

Per rijtuig

De volgende morgen, op dinsdag, bracht men Geuten zwaar geboeid per rijtuig naar de trein. De mensen die van zijn vertrek getuige waren, riepen hem na met woorden als moordenaar, boef en dief. *Het Nieuwsblad voor Beilen* eindigt het artikel met: 'De dader zag nieuwsgierig naar het publiek en had zijn brutaliteit zoover herwonnen dat hij nog kon lachen. We hopen allen hartgrondig, dat hij nooit terugkomt'.

Het buurjongetje Gerard Popping was geheel

ontdaan net als de andere vriendjes. Een week lang hoefden de kinderen niet naar school. Gerard Popping, nu 89 jaar, fietst als het goed weer is graag in de omgeving van Beilen. Geregeld gaat hij naar de plek en de omgeving terug waar hij vroeger woonde en hij vertelt over die verschrikkelijke moord op zijn vriendinnetje. Het is hem zijn leven lang bijgebleven.

Het nieuwe herinneringsteken bij het graf van Geesje Schans op het kerkhof aan de Torenlaan.

Begravenis

Op vrijdag 15 oktober werd Geesje begraven. Ds. P.A. Tichelaar leidde de begrafenisdienst. Ook burgemeester Manssen voerde het woord. Hij zei onder andere: 'Toen we na de ontdekking der misdaad den vader de hand drukten, werd er niet veel gesproken, daarvoor was het leed te groot, maar aan het verzoek van den vader: 'Vat den moordenaar' kon worden vol-
daan en hij zal zijn straf niet ontgaan.'

15 Jaar zitten

Op de zitting van de Arrondissementsrechtbank te Assen van 10 januari 1921 werd de zaak achter gesloten deuren behandeld. Het Openbaar Ministerie eiste 20 jaar gevangenisstraf. De advocaat, mr. A. Kloekers, zag in de zaak voor beklaagde geen lichtpunten en vroeg de rechtbank clementie te hebben met de beklaagde. Geuten heeft 15 jaar in de gevangenis doorgebracht. Toen hij op vrije voeten kwam, liep een geheel andere Geuten de vrijheid in. In de gevangenis bleek hij geheel veranderd te zijn.

Omslag

Arend Geuten, een weeskind, was in 1902 geboren. Hij had drie broers en twee zusters, maar hij was de enige die volwassen werd en ook zijn ouders stierven vroeg. Arend had een grote bos donker haar, normaal postuur en doordringende ogen. Hij ging als boerenknecht werken in Spier op de boerderij van Beugels.

Geuten stond niet per definitie ongunstig bekend. Hij was wel onverschillig en ruw en veel van zijn kennissen mochten hem niet. Vaak was hij 's nachts niet thuis. Waar hij dan rondzwierf, wist niemand.

Tijdens zijn verblijf in de gevangenis bleek Geuten zijn leven totaal veranderd te hebben; hij had zich gericht op theologie en bijbelstudie.

Toen hij de gevangenis omstreeks 1935 verliet, ging hij bij een tante op bezoek, maar zij was zeer huiverig voor zijn aanwezigheid. Hij mocht niet bij haar overnachten en de kinderen moesten uit z'n buurt blijven.

Evangelieprediker

Het is niet van belang om verder op het leven van Geuten in te gaan, behalve dan dat hij vanaf 1960 een leven als evangelieprediker in de Vrijzinnige Gemeente van Nieuw-Weerdinge leidde. Hij werd daar zeer gewaardeerd in zijn kerkelijk werk. Hij was geen hoogvlieger, maar probeerde zijn werk zo goed mogelijk te doen. Hij gaf catechisatie op de school en bij de jeugdvereniging. In zijn functie mocht hij niet dopen; hij was immers geen dominee.

In Nieuw-Weerdinge geloofde men niet in de schuld van Arend Geuten. Men sprak er later over dat hij in de tijd van de moord twee metgezellen had van goeden huize en dat die vrijgepleit moesten worden. Hij was immers toch maar een arme weesjongen. Het heeft uiteraard geen zin hier op deze veronderstelling in te gaan.

Degenen in Beilen die nog van de moord weten, is het bekend dat hij in de gevangenis zich heeft bekeerd en later zoveel ruggengraat toonde, dat hij met de mogelijkheden die hij had zijn leven duidelijk richting heeft gegeven.

Bronnen:

IKRO-programma Damocles

Nieuwstijdingen(??)

interview met Arend Schans

Nieuwsblad voor Beilen, Westerbork en Dwingeloo d.d. 15 en 22 oktober 1920

Verantwoording foto's en advertenties:

foto's: fam. A. Schans.

adv. Nieuwsblad voor Beilen, d.d. 15 oktober 1920.

NEDERLANDS-INDIË, 1941-1945

In de bestuursvergaderingen van onze vereniging is ten aanzien van de boeken Gemeente Beilen, 1940-1945 herhaalde malen gesproken over de Beilers in Nederlands-Indië ten tijde van de Tweede Wereldoorlog alsook over de Beilers die in de jaren na 1945 als Nederlands militair in onze voormalige kolonie actief zijn geweest. De redactie van Gemeente Beilen, 1940-1945, deel 3, heeft besloten om in een apart hoofdstuk aandacht te besteden aan de oud-inwoners van de gemeente Beilen die ten tijde van de Japanse bezetting in Nederlands-Indië zaten en daar de verschrikkingen van de Jappen-kampen hebben meegemaakt. Helaas kennen we slechts de geschiedenis van ongeveer twintig van deze mensen, terwijl er ongeveer honderd hebben gezeten. Wij doen aan de hand van deze bijdrage dan ook een dringend beroep op onze leden en lezers om ons over deze tragische episode uit onze geschiedenis meer informatie te verstrekken. Daarvoor is aan het eind van dit artikel een alfabetische naamlijst van personen toegevoegd. Kunt u ons iets over deze personen vertellen, laat het ons dan weten.

In een aparte publicatie hopen wij nog eens terug te komen op de geschiedenis van de Beilers, die in de periode na 1945 in Nederlands-Indië verbleven, zowel als burger en als militair.

Op 8 december 1941 besloot Japan om als bondgenoot van Duitsland en Italië aan de oorlog deel te nemen en viel op die dag de Amerikaanse Pacific-vloot in Pearl-Harbor aan. Gelijktijdig waren er landingen in Thailand en op Brits-Malakka.

Door de Japanse deelname aan de Tweede Wereldoorlog raakte ook het voormalige Nederlands-Indië in de Tweede Wereldoorlog betrokken. Op 11 januari 1942 vielen de Japanners de Nederlandse kolonie binnen.

Op 8 maart 1942 moest de commandant van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL), luitenant-generaal H. ter Poorten, op het vliegveld Kalidjati de capitulatie ondertekenen.¹⁾

In de periode 1880 tot 1939 zijn in totaal 102 personen uit de gemeente Beilen naar Nederlands-Indië vertrokken. In totaal waren hier negen gezinnen bij.

Overzicht: Naar Nederlands-Indië voor 1940

periode	M	V	totaal gezin	
1880-1889	6		6	
1890-1899	6		6	
1900-1909	2		2	
1910-1919	8	5	13	1
1920-1929	16	11	27	5
1930-1939	14	9	23	3
onbekend	16	9	25	3
totaal	68	34	102	12

De meeste van de 102 hierboven genoemde personen waren vrijgezel, namelijk 57. Hiervan behoorden 48 tot het manlijk- en 9 tot het vrouwelijk geslacht.

Van de Beilers vonden de meesten werk als militair. De mannen uit de periode 1880-1909 waren allen militair en dienden als zodanig in het KNIL.

In het midden van de Brinkstraat had J.W. Smid in het begin van de vorige eeuw een café. Van hem is bekend, dat hij als ronselaar voor het KNIL optrad.²⁾ Ook twee predikanten uit Beilen, ds. Th. Kuipers en ds. P.A. Tichelaar, vertrokken met hun gezinnen naar Nederlands-Indië. Beiden gingen in hetzelfde jaar: 1928. Kuipers vertrok in maart, terwijl Tichelaar hem in september volgde. Beiden gingen uit missionaire overwegingen. In 1924 vertrok ook een onderwijzeres uit de gemeente Beilen naar ons overzees gebiedsdeel: Grietje Meiboom. Ook Jantinus Gils werkte al voor 1940 in het onderwijs in de Nederlandse kolonie.

Voor ons is onduidelijk hoeveel van de 102 personen zich op het moment, dat de Tweede Wereldoorlog ook in het oosten uitbrak, 8 december 1941, nog in leven waren en zich in Nederlands-Indië bevonden. Van de personen waarvan we iets weten, schrijven we dat hieronder.

Familie Kalsbeek

Op 3 januari 1922 huwden op het Beiler gemeentehuis Godert Willem Kalsbeek, geboren te Beilen op 26 augustus 1900 en Tjaardina Roelfina Peerlkamp, geboren te Beilen op 9 juni 1900.

Godert Willem Kalsbeek, beroepsmilitair, had gekozen voor een carrière bij het KNIL. Drie maanden na de geboorte van hun eerste kind, genaamd Jan en geboren op 5 oktober 1922, vertrok het jonge gezin naar Nederlands-Indië, waar zij eerst in Batavia, het tegenwoordige Djakarta, gingen wonen.

In de jaren twintig en dertig werden nog vier kinderen in het gezin geboren.

Als door een wonder overleefde het hele gezin Kalsbeek de interneringskampen. Het jongste kind, Diny, woog in 1945 op 12-jarige leeftijd slechts 34 pond.

Ook Godert Willem Kalsbeek ontsnapte enkele malen aan een gewisse dood. Zo was er op een gegeven ogenblik sprake van een transport van mannen en jongens per boot naar Japan, die daar dan zogenaamd te werk gesteld zouden worden. Het schip c.q. schepen werd(en) onderweg getorpedeerd met gevolg dat een ieder op die boot verdronk of anderszins om het leven kwam. Godert

Willem Kalsbeek had van te voren gehoord, wat de bedoeling van het transport was. Hij liet zijn baard staan, ging krom lopen, ook nog met een stok en zo heeft hij - Kalsbeek - kans gezien om als 'oude, gebrekkige man' een transport te voorkomen.³⁾

Gezin Oosterloo

Bij het uitbreken van de vijandelijkheden met Japan bevond onderluitenant Jannes Oosterloo, geboren te Beilen op 23 juni 1897; overleden te Rala op 7 maart 1942, zich op Celebes in het toenmalige Oost-Indië, alwaar legeronderdelen van de KNIL ter verdediging van het grondgebied waren gestationeerd. De vrouw van Jannes Oosterloo, Lina Barkhof, bevond zich op het moment van het uitbreken van de oorlog in Nederlands-Indië met beide kinderen in Makassar, ook op Celebes.

Op 6 maart 1942 werd te Rala door het legeronderdeel van Jannes Oosterloo bivak betrokken. Het lag in de bedoeling om daarna in de nacht verder te gaan, maar er kwam al snel vuurcontact met de Japanners. Hierbij sloegen inheemse soldaten op de vlucht. Tegen twee uur 's nachts bleken nog vier officieren, onderluitenant Ooster-

Jannes Oosterloo, zijn vrouw Lina Barkhof, dochter Hendrika Greta en zoon Hendrikus.

De trouwfoto van Jantje Bazuin en Carel Augustus Meijer. Wie kent nog personen op deze foto?

loo en drie manschappen zich teruggetrokken te hebben in een kampong, waar zij door Japanse soldaten werden overmeesterd en gevangen genomen. De acht werden vastgebonden en van al hun bezittingen beroofd. Na de gehele nacht vastgebonden te zijn geweest, werden de vier officieren vrij gemaakt en als gevangenen afgevoerd. De vier achterblijvenden waren luitenant Oosterloo en de soldaten Jansen, Boerebeker en Van der Sande. Later die dag, 7 maart 1942, zijn deze vier mannen door de Japanners onthoofd.⁴⁾

Gezin Meijer

Op 1 november 1929 trad Jantje Bazuin in het huwelijk met Carel Augustus Meijer uit Assen. Hij werd (of was) militair in het KNIL. In juli 1930 is het gezin Meijer naar Solatga in Nederlands-Indië vertrokken, waar Meijer gelegerd was. Vermoedelijk zijn ze vandaar uit naar Malang vertrokken, want uit bewaard gebleven corres-

pondentie schrijft Jantje Bazuin op 20 september 1931 een brief aan haar ouders en broer Koert. Op 9 april 1932 wordt op Malang Evert Jan (roepnaam: Eddy) geboren. Op 4 februari 1935 wordt Aaldert te Solatga geboren.

In een bewaard gebleven brief van 30 januari 1946 ging Carel Meijer in op de oorlogsjaren. Uit zijn schrijven blijkt, dat zijn vrouw Jo (Carel noemde zijn vrouw Jantje Bazuin in zijn schrijven steeds 'Jo') in een Japans concentratiekamp aan ziekte was overleden: *'Jo is aan ziekte overleden hoor, dus gewoon. Ze hebben erg slecht gehad.'* Meijer zelf en zijn beide jongens hebben het interneringskamp overleefd, waarbij uit bewaard gebleven brieven duidelijk wordt, dat deze jonge kinderen lichamelijk en geestelijk zwaar hebben geleden en zoals vele anderen zeer gebroken de levensdraad weer moesten oppakken. In 1946 zijn ze teruggekeerd naar Nederland, eerst de beide jongens, daarna hun vader.

Noten:

- 1) L. de Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden, de delen 11a-c*, 's Gravenhage 1984-1986
D.M.G. Koch, *De Japanse bezetting van Indonesië*, in: *Onderdrukking en verzet, deel 4*, p. 535-587, Arnhem
- 2) F.C. Kerkhove, *Een wandeling door oud-Beilen*, Beilen, 1999, p. 118
- 3) Informatie van mevr. D. Wijnja-Kalsbeek
- 4) Over Jannes Oosterloo verzamelde Hilbert Jan Oosterloo bij de sectie Militaire Geschiedenis van de Koninklijke Landmacht de volgende informatie
- 5) Informatie van de familie Bazuin uit Hijken o.a. enkele brieven

Ned. Indië-gangers

Hieronder de lijst met door ons verzamelde namen van personen die in Ned. Indië hebben gezeten en waarvan velen de Japanse bezetting zullen hebben meegemaakt.

Mannen

vertrek	terug	j.	m.	j.	m.	naam	voornaam	woonplaats	geb.
		1889	5			Benning	Aaldert		
		1889	5			Benning	Remmelt		
		1927	12	1927	6	Bergen van	Jan Tijmes	Beilen	1889
		1898	11	1927	9	Bienema, v.	Epke	Beilen	1879
		1928	3			Bienema, v.	Epke	Beilen	1879
		1904	6			Bienema, v.	Fokke	Beilen	
		?		1922	1	Bienema, v.	Henri F.	Beilen	1907
		1921	1	1927	7	Bosch van d.	Jacob	Beilen	1895
		1928	7			Bosch van d.	Jacob	Beilen	1895
		1930	12			Buyzer	Theodorus	Beilen	1907
		1952	11	1952	10	Ceulemans	Ludovicus	Beilen	1896
		1939	9			Coers	Roelof	Beilen	1918
		?		1949	10	Coers-Latumachina,	Henriëtte		
		1938	9	1950	6	Etten	Bertus	Beilen	1910
		1939	9			Etten	Jan	Beilen	1919
		1938	2	1936	6	Gils	Jantinus	Beilen	1907
		1948	2	1946	12	Gils	Jantinus	Beilen	1907
		1896	6			Guldener van	Johan	Beilen	
		1924	1			Hadders	Roelof	Beilen	1899
		1939	9			Haveman	Johannes	Beilen	1920
		1888				Hoegen	Roelf		
		1891	8			Huisman	Aaldert		
		1939	5			Huisman	Derk	Beilen	1912
		1939	9			Hummel	Pieter	Beilen	1919
		?		1927	7	Ibelings	Jacobus		1891
		1916	8			Jonkers	Klaas		
		1923	1	1929	10	Kalsbeek	Godert W.	Beilen	1900
		1930	4	1936	9	Kalsbeek	Godert W.	Beilen	1900
		1937	6	1946		Kalsbeek	Godert W.	Beilen	1900
		?		1948	5	Kalsbeek	Jan	Beilen	1922
		1894	2			Kamping	Geert		
		1881	5			Kerssies	Geert		
		?		1948	7	Kloppenburg		Margienus	
		1934							
		?		1948	7	Kloppenburg	?		
		1924	6			Koke	Joh. W.	Beilen	1901
		1911	10			Kruidering	Wietse		1879
		1928	3			Kuiper	Thomas	Beilen	1890
		?		1939	1	Lang	Herman W.		1926
		1898	3			Lok	Klaas		
		?		1952	12	Masquelier	Cornelis		1913
		?		1952	12	Masquelier	William B.		1916
		1927	12	1927	10	Meek	Foeke O.	Beilen	1887
		1930	7	1936	4	Meijer	Carel A.	Beilen	1896
		1936	10	1946		Meijer	Carel A.	Beilen	1896
		1928	1	1938	11	Mulder	Albert K.	Beilen	1905
		?				Mulder	Lammert		
		1888	12			Nijenhuis	Steffen		
		?				Oosterloo	Jannes		1897
		1925	6			Ozinga	Fokke K.	Beilen	1900
		1900				Schut	Klaas		1872

vertrek	terug	j.	m.	j.	m.	naam	voornaam	woonplaats	geb.
		1938	1			Smit	Roelof	Beilen	1912
		1954	12			Smit	Roelof	Beilen	1912
		1891	8			Stadman	Roelof		1869
		?		1946	6	Steenge	Roelof		
		1911	10			Stevens	Hendrik		
		1913	9	1933	7	Stevens	Hendrik	Beilen	1881
		1913	9	1922	3	Stevens	Willem	Beilen	1907
		1913	9	1922	3	Stevens	Roelofje	Beilen	1907
		?				Stoker	Jan		
		1920	7			Supheert	Kasper	Beilen	1892
		1928	9			Tichelaar	Paul A.	Beilen	1928
		1933	10	1933	4	Veen van 't	Gerrit	Beilen	1897
		1889	10			Vorenkamp	Johannes		
		?		1907	4	Vredeveld	Jan		
		?				Vries de	Jan		
		1915	3	1930	9	Winters	Roelof		1889
		?		1934	12	Winters	Roelof		1889
		1939	10	1949	6	Wolthuis	Ceus Jan	Beilen	1917
		1950	1			Wolthuis	Ceus Jan	Beilen	1917
		1931	3			Wouters	Roelof	Beilen	1889
		?				Zoer	Jan		

Vrouwen

vertrek	terug	j.	m.	j.	m.	naam	voornaam	woonplaats	geb.
		1948		1951	7	Beugel	Annichje	Beilen	1923
		?		1910	2	Bosman	Maria G.H.		1873
		1939	3			Brink	Margje	Beilen	1913
		?		1925	11	Frijlinck	Johanna E.		1922
		1949	4			Jonge de	Albertha H.	Beilen	1926
		1948	3	1949	4	Kleine	Dieuwertje	Beilen	1918
		?		1948	7	Kloppenburg	Geertje J.		1941
		1947	6			Lautenbach	Tietsia	Beilen	1916
		1914				Meiboom	Grietje		
		1948	7			Pelt van	Margaretha-	Beilen	1910
		1922	4			Tonkens	Annigje	Beilen	1887
		1951	11			Veen van der	Petronella J.-	Beilen	1920
		1910	10			Warnders	Femmichje-	Beilen	1889
		1948	10			Wolting	Grietje	Beilen	1904

Van bovenstaande personen weten wij, dat door de Jappen om het leven zijn gebracht of in Japanse interneringskampen zijn overleden: R. Coers, J.Oosterloo en J. Meijer-Bazuin.

Wie meer over één van bovenstaande personen weet of brieven of fotomateriaal heeft, wordt verzocht contact op te nemen met de redactie van Gemeente Beilen, 1940-1945, deel 3, te weten: W. Bazuin-Brinkman (0593-592657), G.J. Dijkstra (0593-541848), T.L. Kroes (0593-541581) of H.J. Vos (0593-523028).

MEDELINGEN VAN HET BESTUUR

I Gemeente Beilen 1940-1945, deel 3

De redactie van het derde deel van *Gemeente Beilen 1940-1945* werkt momenteel hard aan de totstandkoming van het laatste deel over de bezettingstijd. Eén van de hoofdstukken gaat over de Beiler joden: Zij waren gewone Beilers, die zich alleen in hun geloof, en niet eens op een orthodoxe wijze, onderscheidden van de overige Beilers. In het boek *Roel Reijntjes. Een leven in Beilen*. is op pagina 87 een verhaal over Klein Gienegie opgenomen. Zij was in werkelijkheid Rachal Elzas-Denneboom. Roel Reijntjes gaf in dit verhaal een goed sfeerbeeld over de Beiler joden:

'... Ze gaven kleur aan ons dorp, de kinderen Israëls. Met hun wat feller, haast oosters leven. Joden, lastig volk soms, kooplu, die 'der bij waren', schrandere, zo anders.

Ze kwamen op de sabbat samen in het jodenkerkje, de synagoge, de sjoel. Een gebouwtje met een gevelsteen met vreemde letters. Met in het hebreuws, de spreuk 'Lieflijk is Uw huis Heer der Heerscharen'.

Na afloop van de oorlog kon de trieste balans worden opgemaakt. Van de 40 Beiler joden hebben slechts twaalf door de hulp van Beiler ingezetenen de oorlog overleefd en waren er 28 in concentratiekampen om het leven gebracht. Ruim tweederde deel van de joodse gemeenschap in Beilen keerde niet terug.

De 28 joodse slachtoffers uit Beilen waren: Denneboom, Joël (roepnaam: Johan), De Paltz 1, geb. 05-02-1894; Denneboom-Hoogstraal, Martha, De Paltz 1, geb. 14-06-1892; Denneboom, Carolina Geertje, De Paltz 1, geb. 06-08-1922; Denneboom, Geertje Regina, De Paltz 1, geb. 21-09-1924; Denneboom, Elli Hermana, De Paltz 1, geb. 22-03-1929; Denneboom-Frank, Froukje, Brinkstraat 26, 24-

05-1863; Denneboom-Danneboom, Rebekka, De Paltz 1, geb. 10-03-1854; Denneboom, Karel, De Paltz 1, geb. 08-04-1897; Denneboom, Robertus, Julianastraat 12, geb. 13-03-1858; Denneboom, Herman, Julianastraat 12, 19-07-1893; Elzas, Nathan, De Paltz 1, geb. 10-03-1894;

Herman Denneboom voor zijn winkelpand in de Brinkstraat. Hij woonde aan de Julianastraat 12. Hij was geboren op 19 juli 1893. In de zomer van 1942 kwam hij in het werkkamp Orvelte terecht. Op 2 oktober 1942 werd hij hier vandaan naar het Durchgangslager Westerbork gebracht. Drie dagen later, op 5 oktober 1942, werd hij op een transport naar Oost-Europa gezet. Hier zou hij in een concentratiekamp in Opper-Silezië op 1 januari 1944 zijn overleden.

Elzas-Denneboom, Rachel, De Paltz 1, geb. 02-10-1889; Frank, Lazarus, Stationslaan 24, geb. 22-03-1858; Gelder van, Salomon, Asserstraat 44, geb. 04-03-1874; Gelder van-Bos, Henderina, Asserstraat 44, geb. 13-02-1876; Gelder van, Salomon, Hekstraat 13, geb. 13-11-1897; Gelder van-Aronius, Sarlina, Hekstraat 13, geb. 24-06-1902; Gelder van, Abraham, Hekstraat 13, geb. 21-09-1934; Gelder van, Abraham, Hekstraat 17, geb. 15-03-1862; Gelder van-Selighman, Sarah, Hekstraat 17, 11-04-1854; Kats, Jacob, Julianastraat 24, geb. 18-05-1888; Kats, David, Markt 4, geb. 03-06-1890; Kats-Kropveld, Rebecca, Markt 4, geb. 13-03-1900; Kats, Mannus, Markt 4, geb. 16-02-1930; Kats, Betsie, Markt 4, geb. 25-02-1931; Kats, Anthonie, Markt 4, geb. 10-10-1932; Kats, Nathan, Markt 4, geb. 02-01-1934; Kropveld-Frank, Betje, Markt 7, geb. 08-11-1869.

Eind jaren dertig had zich ook een aantal gevluchte joden uit Duitsland in Beilen gevestigd. Evenals de 28 Beiler joden werden twee gezinnen van Duitse joden in de nacht van 2 op 3 oktober 1942 opgepakt en naar het Durchgangslager Westerbork gebracht.

Eén gezin was van Wolff, Ludwig (geb. 14-10-05) en Wolff-Samson, Johanna Anna (geb. 28-01-13) die samen met hun drie kinderen Albert (geb. 20-08-1937), Simon, geb. 11-11-1938 en Hedwig, geb. 06-01-1941 op het adres Eursingerweg 1 woonde.

Het andere gezin was dat van de weduwe Wolff-van der Walde, Hedwig-Sarah, geb. 06-10-1883 met haar twee kinderen Iwan Abraham, geb. 15-02-1913 en Senate Ruth, geb. 09-03-23. Zij woonden op het adres Stationslaan 24.

Ook deze acht joden werden in de vernietigingskampen van Oost-Europa om het leven gebracht.

In *Gemeente Beilen 1940-1945, deel 3* zullen wij uitvoerig ingaan op de vervolging van de Beiler joden. Van de hierboven genoemden is niet alleen hun leven in de letterlijke zin van het woord vernietigd, maar zijn ook hun persoonlijke bezittingen verdwenen. Derhalve hebben wij van hen ook nauwelijks fotomateriaal. Wel-

licht is er in een album bij deze of gene in de Beiler samenleving nog een foto, waarop één of meer van bovengenoemde personen staan. Mocht dat zo zijn, dan verzoeken wij u contact met ons op te nemen. Wij hopen namelijk van zo veel mogelijk bovengenoemden een foto in het boek te kunnen opnemen.

II Vrijwilligers gevraagd M/V - jong/oud

Wij zoeken momenteel vrijwilligers voor de volgende werkgroepen:

1. Werkgroep digitaal foto-archief

Het verder helpen opzetten van het digitale foto-archief van de vereniging.

Hiervoor worden enerzijds mensen gezocht die goed bekend zijn onder de bevolking en niet alleen foto's kunnen verzamelen, maar ook veel personen kennen.

Anderzijds worden mensen gezocht die kunnen omgaan met de computer en die enige kennis van software-programma's hebben. De werkzaamheden hiervoor kunnen thuis worden gedaan.

2. Werkgroep kadastraal register

Het opzetten van een kadastraal register van huizen van 1892 tot het midden van de 20ste eeuw.

Hiervoor worden mensen gezocht die kunnen omgaan met de computer en die enige kennis van software-programma's hebben. De werkzaamheden hiervoor kunnen thuis worden gedaan.

3. Werkgroep emigratie.

Het meehelpen bij de totstandkoming van het boek *Emigratie uit Beilen, 1800-2000*.

Hiervoor worden mensen gezocht die met name kunnen meehelpen aan het verzamelen van gegevens en van foto-materiaal over mensen die in de afgelopen twee eeuwen geëmigreerd zijn.

Mensen die geïnteresseerd zijn, worden verzocht contact op te nemen met één van de bestuursleden.

III Lezingen

Dinsdag 25 september 2001:

H. Minderhout uit Coevorden houdt in het Wil-

helmina Zalencentrum een lezing over begrafenisgebruiken. Aanvang 20.00 uur.

Omstreeks 19 oktober 2001:

Presentatie *Gemeente Beilen 1940-1945, deel 3*. In het septembernummer van dit tijdschrift zullen nadere mededelingen volgen.

VAN DE REDACTIE

Rectificaties

Blussen van witkalk

Van J. Brinks te Roden ontvingen wij een opmerking naar aanleiding van een fragment uit het dagboek van Harm Jager, Tijdschrift dec. 2000, nr. 4, blz., de achtste en negende regel onder het kopje *20 juni 1943*. Jager schrijft daar over het blussen van witkalk op een stuk heideveld dat *'recht voor Zwiggelte over de weg ligt'*. Volgens Brinks moet het zijn: *het stuk heideveld voor de Zwiggelter overweg*. Deze overweg lag toen dichterbij het dorp toe, ongeveer schuin tegenover de boerderij van Arend Jager. Tussen zijn boerderij en het bos – 'stationsbossie' zeiden wij – lag toen een stukje heideveld en daar werd witkalk geblust. Ik weet dit vrij zeker, want wij, kinderen van Halerbrug en omgeving, gingen in die jaren lopend naar school in Hooghalen. Wij hebben er bij gestaan toen dit gat werd gegraven en de kalk daar werd gestort. We stonden er nog maar net bij te kijken of we kregen op kort aangeboden toon te horen om maar zo gauw mogelijk te verdwijnen, "want dit is niet iets voor kinderen".

Deze kuil lag dus veel dichterbij Hooghalen dan het verhaal van Harm Jager deed vermoeden. J. Brinks, Schepenlaan 13, 9301 CB Roden.

Verantwoording

Van de Historische Vereniging Havelte E.O. ontvingen wij een schrijven, waarin werd vermeld dat wij de door ons geplaatste foto's van het vliegveld Havelte (Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen jrg.12, nr.4, dec. 2000, pag.20) onjuist verantwoord hebben.

Graag willen wij aan het verzoek van onze zustervereniging voldoen en vermelden dat bedoelde illustraties afkomstig zijn uit het archief van de Historische Vereniging Havelte E.O.

Binnengekomen bij de redactie

Van mevrouw A. Bolding uit Amsterdam ontving de redactie enige tijd geleden een brief waarin zij wees op enkele onvolkomenheden die zij meende op te merken in het artikel van H.G.G. Becker: *325 jaar Graanmalerij in Wijster* (jrg.5, nr.3, september 1993).

Mevr. Bolding schrijft:

Wij hebben namelijk van ± 1930 tot 1933 naast Dilling gewoond (toen nog Stationsstraat) en in die tijd had Dilling zijn maalderij daar al gevestigd. Wij speelden altijd met zijn dochter Harmpje. Dilling kwam altijd helemaal wit van het meel naar buiten en als hij maalde, moest mijn moeder er altijd rekening mee houden met het ophangen van de was.

Of de korenmolen toen nog draaide, weet ik niet, maar Dilling is beslist ongeveer 1930/31 al in de Stationsstraat gaan malen.

Op blz. 23 in dit nummer staat vermeld, dat mevr. Spiekman (de dochter van Dilling) in de oorlog de boeren over het land zag komen om hun graan 'zwart' te laten malen. Voor zover ik weet, was Harmpje Spiekman-Dilling ongeveer even oud als mijn zusje (geboren ± 1927/28) en was dus in de oorlog nog niet getrouwd en ongeveer 16 jaar. Volgens mijn zusje is ze pas enkele jaren na de oorlog getrouwd.

Tot zover mevr. A. Bolding, Govert Flinkstraat 243C, 1073 BW Amsterdam.

Reactie van H.G.G. Becker:

De feiten die bedoeld worden, zijn mij ter ore gekomen in een mondeling gesprek met personen die hun eigen verhaal vertelden over die periode van de graanmalerij in Wijster. De schrijver heeft ze voor waar overgenomen. Door de brief van mevr. Bolding komt de zwakke kant van deze vorm van informatie verzamelen, de zogeheten *oral history*, naar voren. Het putten uit het eigen geheugen levert niet altijd de exact juiste feiten op. Zonder nader in die feiten te

treden, zullen de opmerkingen van mevr. Bolding, die ook op eigen wetenschap berusten, naast het verhaal gelegd worden.

Volgens mevr. Bolding zou de graanmalerij van Dilling beslist al rond 1930/31 gevestigd zijn in de Stationsstraat (nu Kampsweg) te Wijster. Niet pas, zoals vermeld op blz.21 rond 1938.

Aanvulling bij *Een kruidenierszaak in vroeger jaren*

In jrg.13, nr.1, maart 2001, blz. 14 e.v. stond een artikel over kruidenierszaak De Jonge in de Hekstraat. Albert de Jonge uit Eerbeek stuurde enkele aardige anekdotes uit het leven van zijn oom Johannes de Jonge:

Het kwam wel voor, dat oom Hans met paard en wagen door de Hekstraat kwam gereden als er een toneeluitvoering in de zaal van Hotel Prakken was. Hij zat dan op de bok en zong het hoogste lied. Bezoekers van de toneeluitvoering hoorden dat duidelijk en fluisterden naar elkaar: "Johannes de Jonge komt ook weer thuis."

Als Johannes thuiskwam, stond de warme prak voor hem klaar. Bij dat eten stond een kantoor-kop (grote beker met oor) met water, althans dat dacht ik. Volgens mijn moeder was het echter jenever. Zijn gezicht vertrok namelijk een beetje als hij een teug nam.

Oom Hans ging met zijn kruidenierswaren naar Eemster. Hij pruimde tabak en het sap spuugde hij dan met een straal op de straat. Maar bij een klant in Eemster probeerde hij in het brandende fornuis te spugen; het fornuis was aan de bovenkant namelijk niet afgesloten. Het commentaar van de vrouw des huizes was: "Wat doe je nou, De Jonge?" Johannes was erg verbaasd toen hij hoorde, dat zij een pan met aardappels in het fornuis op het vuur had gezet. Mijn oom had precies in de aardappels gespuugd.

Albert de Jonge, Derickxkamp 8, 6961 DL Eerbeek.

Redactioneel:

GEVEL AFGEBROKEN

De gevel van het Noormanhuis waar Piet Reinsburger, Pietje Snor, zijn kruidenierswinkel had, is plotsklaps verdwenen. Voor veel Beilers zal dat wel even slikken zijn, want er was een stille hoop dat het pand herbouwd zou worden.

De gevel van het Noormanhuis bleef na de brand van het pand Prakken staan. Daarmee werd de hoop levend gehouden, dat het in oude glorie herbouwd zou worden.

Helaas, uit informatie bleek ons, dat de gevel niet paste in de nieuwbouwplannen en dus niet in het bouwplan werd opgenomen. Wel was in het gemeentehuis bekend, dat er stemmen waren opgegaan om het pand te herbouwen, maar het stond niet op de lijst van (jonge) monumenten. Als een pand is afgebrand, kan er een nieuw bouwplan gemaakt worden. De voorwaarde is, dat het moet passen in het bestemmingsplan Beilen Centrum. De gevel kon dus zonder bezwaar gesloopt worden.

Vervolg binnenzijde kaft >